

ԼՈՒՅՍ

Մշակութային և հասարակական ամսագիր

لوييس

LOUYS

Armenian Monthly

ISSN 1682-5446

Արարատը

Ի՛նչ մեծություն, ի՛նչ վեհություն
Արքայական հպարտություն
Շատ մը դարեր եկեր ու անցեր
Դուն կը մնաս յաւերժություն:

Օթթաւայի Աշուղ
Նիկողոս Թաշճեան

218, Դեկտեմբեր 2016 թ. No 218, December 2016 شماره ۲۱۸ دی ماه ۱۳۹۵

Այս համարում

Հայերեն բաժին

- 1- Խմբագրական.....0
- 2- Հայոց Ամանորը.....1
- 3- Հայաստանի Հանրապետություն.....2
- 4- Արևմտյան Հայաստան.....7
- 5- Միյուռը.....9
- 6- Միջազգային.....10
- 7- Մշակույթ.....11

Պարսկերեն բաժին

Արցախի պատմություն.....0-3

Շապիկի առաջին էջում` Արարատը` Հայկական ոգին

Վերջին էջում` Էդ. Բաղդասարյանի նոր գրքերը

Համար 218, Դեկտեմբեր. 2016 No. 218, Dec. 2016

ماهنامه لویس - شماره ۲۱۸ دی ماه ۱۳۹۵

Մշակութային եւ հասարակական ամսագիր

ԼՈՒՅՍ

Արտոնատեր եւ գլխավոր խմբագիր`

Էդ. Բաղդասարյան

Խմբագրական կազմ`

Թամար Փանոսյան, Վանիկ Բաղդասարյան

Թամ Ղարախանյան, Վաչիկ Վարդանյան

Էմմա Բեգիջանյան, Հովիկ Վարդումյան,

Սաթենիկ Ավետիսյան, Անդրանիկ Խեչումյան

Փոստարկը **15875-9488 Թեհրան - Իրան**

Էլեկտրոնային փոստ` louys_monthly@yahoo.com

Ինտերնետային հասցեն` www.louysonline.com

LOUYS

Armenian Cultural and Social Monthly

License-holder and Editor-in-Chief

Edic Baghdasarian

www.Edic-Baghdasarian.com

WEB master: **Baruyr Baghdasarian**

POBox 15875-9488 Tehran – Iran

E-mail : louys_monthly@yahoo.com

Internet : www.louysonline.com

Յոդվածների հեղինակների կարծիքները կարող են

չհանձնվել խմբագրության տեսակետներին:

Արտատպության դեպքում հղումը «ԼՈՒՅՍ» - ին

պարտադիր է:

ماهنامه لویس

صاحب امتیاز ، مدیر مسئول و سردبیر: ادیک باغداساریان

نشانی نشریه : تهران صندوق پستی ۱۵۸۷۵-۹۴۸۸

پست الکترونیکی: louys_monthly@yahoo.com

نشانی اینترنت: www.louysonline.com

Արցախի բնակչության 99.7 տոկոսը դեմ է նախկին «7 շրջանների» զիջմանը, նույնիսկ ԼՂՀ անկախության դիմաց

Լևոն Տեր Պետրոսյանը այն մեծ դավաճանն է, որ իր 1990-ականների գաղտնի հանդիպումով Ազերիների հետ Բեյգիայում գնում էր թուրքերին հանձնել Մեդրիի, շրջանը ապա Արցախը: Այդ դավաճանությունը բացահատվեց մեր կողմից, որի մասին մեր հոդվածը ընդարձակ արձագանք գտավ ժամանակին և տապալվեց այդ դավաճանությունը: Մենք դեռ չենք խոսում նրա հայրենաքանդ դավաճանության մասին` Հայաստանի տնտեսության քայքայման նրա մատնա-հրեական նախաձրագրված դավադրության կապակցությամբ:

Սկզբից նրա դավադրությունը Արցախի վաճառման մասին արդեն նորություն չէ: Մենք առաջարկում ենք անհապաղ ձերբակալել այդ դավաճանին իր բազմաթիվ ոճրագործությունների ու դավաճանությունների պատճառով:

Նրա 2016 թ. դեկտեմբերի ելույթը նպատակադրված էր հիասթափեցնել հանրությանը, նրանից խլել հույսի վերջին նշույնները, պարտվողական հոգեբանության տարածումը, և այլն, և այլն, որոնց արդյունքում Հայ ժողովուրդը կկորցնի իր ազգային արժանապատվությունն ու արժանիքները, մայրենի հողը և կդառնա թշնամու դեմ պարտված հյու-հնազանդ ծառա եթե մի երկրորդ ցեղասպանության չենթարկվի...

ՀՈՒԿ- 19-12-2016 Կանադա

Ըստ IPSC- հարցման` Արցախի բնակչության 99.7 տոկոսը դեմ է նախկին «7 շրջանների» միանգամից զիջմանը` նույնիսկ անկախության միջազգային ճանաչման դիմաց: Այս մասին այսօր` դեկտեմբերի 18-ին, իր ֆեյսբուքյան էջում գրել է ԼՂՀ վարչապետի մամուլի խոսնակ Արտակ Բեգլարյանը:

«IPSC սոցիոլոգիական ընկերության կողմից այս տարվա հուլիսին Արցախում կատարված սոցիալական արդյունքներով` Արցախի բնակչության 99.7 տոկոսը դեմ է նախկին «7 շրջանների» միանգամից զիջմանը` նույնիսկ անկախության միջազգային ճանաչման դիմաց, իսկ 99.4 տոկոսը` դրանց փուլային զիջմանը:

Ավելին` 82 տոկոսը ասել է, որ եթե նույնիսկ միջազգային ճնշման ներքո տարածքներ տալու խնդիր լինի, ապա ժողովուրդը պետք է զենք վերցնի եւ պաշտպանի այդ հողերը:

Հող տվողն էլ է ժողովուրդը, հող պաշտպանողն էլ...»,-գրել է նա:

ԵՐԵՔ ՆՈՐ ՏԱՐԻ՝
ԿԱՂԱՆՂ, ՆԱՎԱՍԱՐԴ ԵՆ ԱՄԱՆՈՐ

Հայ ժողովուրդն իր պատմության մեջ ունեցել է երեք Նոր տարի՝ Կաղանդ, Նավասարդ և Ամանոր անուններով: Դեռևս վաղնջական ժամանակներում հայերը նոր տարին ազդարարել են մարտի 21-ին՝ գարնանային գիշերահավասարի օրը, որը նաև բնության զարթոնքի խորհրդանշան էր: Բոլոր գավառներում Կաղանդը նշվում էր մեծ տոնախմբությամբ, տաճարներում տոնական ծեսեր էին կատարվում, որոնք ուղեկցվում էին աստվածներին զոհեր մատուցելով: Հայոց երկրորդ նոր տարին նշվում էր Նավասարդի 1-ին, (այսինքն՝ օգոստոսի 11-ին)՝ այն օրը, երբ հայոց հիմնադիր Հայկ Նահապետը հաղթեց Տիտանյան Բելին: Այն 12-րդ դարում ընդունել է տոմորագետ Հովհաննես Մարկավագը: Հայկական ավանդական Ամանորը յոթօրյա բացօթյա տոնակատարությամբ նշվել է Նմատ լեռան ստորոտում՝ արքունիքի, աշխարհագորի ներկայությամբ:

Աշխարհի տարբեր ժողովուրդներ տարբեր ամիսներ էին համարում նոր տարվա սկիզբը, ուստի այս բազմազանությունը երկրների տնտեսական և մշակութային փոխհարաբերություններում առաջացնում էր որոշ դժվարություններ: 18-րդ դարում Միմեոն Երևանցի կաթողիկոսն անցկացրեց տոմարագիտական ռեֆորմ, որի համաձայն հայերն Ամանորը սկսեցին նշել հունվարի մեկին: Ժամանակը գորեղ է ժողովուրդների կենցաղը և սովորությունները փոխելու գործում: Այսպես՝

այսօր **ամանորյա սեղանը** գցվում է շքեղություն խորհրդանշելու համար, իսկ ահա հին Հայաստանում արգելվում էր սեղանին ամեն տեսակ մսեղեն դնել, քանի որ

Նավասարդը ոչ թե ուտիս, այլ պաս օր է: Ավանդական ուտեստները պատրաստվում էին հատիկեղենից՝ լոբուց (որի պատիճը խորհրդանշում էր ընտանիքի ամրությունը, իսկ հատիկը՝ ընտանիքի սաղմը), ոսպից, չրերից, ընկույզներից և այլն: Սեղանի զարդը համարվում էր Տարի հացը, որի մեջ պատրաստելու ընթացքում դրվում էր գուշակության դրամը՝ դովլաթը: Հացը բաժանվում էր 12 հավասար մասերի, և ընտանիքի այն անդամին, ում բաժին էր ընկնում դովլաթը, Նոր տարում հաջողություններ էին սպասվում:

Կլաուսին: Բայց մեր նախնիները նույնպես ունեցել են ձմեռային հրաշագործ, ում անվանում էին Մեծ պապուկ կամ Կաղանդ պապա: Նա առնչվում էր կաթողիկոս Սահակ Պարթևի անվան հետ, ով, համաձայն ավանդության, հայտնվում էր գավազանով և ոչխարի մորթուց պատրաստված քուրքով:

Մերօրյա տոնաձևերը կապում են գերմանական Ռեֆորմացիայի առաջնորդ Մարտին Լյութերի անվան հետ: Մի գիշեր հոգնած տուն գնալիս Լյութերը նստում է ճամփեզրին՝ մի փոքր հանգստանալու: Ճանապարհը զարդարված է լինում եղևնիներով, որոնց ճյուղերի արանքից առկայծում են փայլուն աստղերը: Տպավորված նրանց գեղեցկությամբ՝ Մարտին Լյութերը իր տանը զարդարում է առաջին եղևնին: Հայ իրականության մեջ տոնաձև, որպես այդպիսին, չի եղել, սակայն դեռևս հնուց հայերն ունեցել են ծառերի պաշտամունք և տոնաձևերին փոխարինել են ձիթենու ճյուղերը: Նրանցից ամենահաստը Նոր տարվա գիշերը խրել են մեծ հացի մեջ և զարդարել ընկուզեղենով, ցորենի հասկերով, լոբիով, զանազան մրգերով, հատկապես խնձորներով, որոնք պտղաբերություն էին խորհրդանշում, նաև չարխափաններով ու մարդակերպ կամ կենդանակերպ թխվածքներով: Տանտերը Կաղանդի ծառը տարել է եկեղեցի և քահանայի օրհնությունը ստանալուց հետո վերադարձրել տուն:

Տարվա գաղափարը առաջին անգամ ծագել է Եգիպտոսում՝ կապվելով Նեղոս գետի վարարման հետ: Վերջինս համընկնում էր Միրիուս աստղի երևալուն: Եվ ահա այդ աստղի ու Նեղոսի վարարման միջև ընկած ժամանակաշրջանն էլ կոչեցին տարի:

Հայաստանի Հանրապետություն

28 տարի անց. Այսօր Սպիտակի ավերիչ երկրաշարժի տարեկիցն է

28 տարի առաջ՝ 1988թ. դեկտեմբերի 7-ին տեղական ժամանակով ժամը 11:41, Հայաստանը ցնցեց Սպիտակի ավերիչ երկրաշարժը: Հզոր ստորգետնյա ցնցումները կես ռոպեում ավերեցին հանրապետության գրեթե ողջ հյուսիսային մասը՝ ընդգրկելով մոտ 1 մլն բնակչություն ունեցող տարածք: Երկրաշարժի էպիկենտրոնում՝ Սպիտակում, ցնցումների ուժգնությունը կազմել է 10 բալ (12-բալանոց սանդղակով): Ստորգետնյա ցնցումները զգացվել էին Երեւանում եւ Թբիլիսիում:

Մասնագետների հաշվարկներով՝ երկրաշարժի պահին երկրակեղևի պատռվածքի գոտուց ազատվել է Հիրոսիմայի վրա նետած ատոմային ռումբի նման 10 ատոմային ռումբի պայթյունին հավասարազոր էներգիա: Երկրաշարժի առաջ բերած ալիքը տարածվել էր ողջ Երկրով եւ արձանագրվել Եվրոպայի, Ասիայի, Ամերիկայի եւ Ավստրալիայի գիտական լաբորատորիաներում:

Պաշտոնական տեղեկություններով՝ զոհվել է ավելի քան 25 հազար մարդ, 19 հազարը հաշմանդամ է դարձել, անօթեւան է մնացել 530 հազար բնակիչ:

Երկրաշարժի հետեւանքով հիմնովին ավերվեց Սպիտակ քաղաքը: Սպիտակի եւ մոտակա գյուղերի հետ մեկտեղ բնության տարերքը ավերեց 21 քաղաք ու ավան, 324 գյուղ, ոչնչացրել Հայաստանի երկրորդ քաղաք Լենինականի (այժմ Գյումրի) բնակելի, սոցիալական եւ արդյունաբերական ֆունդի 80 տոկոսը: Մեծ ավերածություններ եղան նաեւ մեծությամբ երրորդ քաղաքում՝ Կիրովականում (այժմ Վանաձոր): Երկրաշարժը շարքից հանեց երկրի արդյունաբերական ներուժի մոտ 40 տոկոսը: Այն ժամանակ Հայաստանին օգնության եկավ ողջ աշխարհը:

93 տարեկանում մահացել է «Լենֆիլմ» կինոստուդիայի ամենատարեց ռեժիսոր Սերգեյ Միքայելյանը

Սանկտ Պետերբուրգում 93 տարեկանում մահացել է Ռուսաստանի ժողովրդական արտիստ, «Լենֆիլմ» կինոստուդիայի ամենատարեց ռեժիսոր Սերգեյ Միքայելյանը: Այս մասին հայտնում է կինոստուդիայի կայքը:

Նրա հուղարկավորության օրվա եւ վայրի մասին լրացուցիչ տեղեկություն կադորդվի:

Սերգեյ Միքայելյանը Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի վետերան է, նա 17 տարեկանում կամավոր ճակատ էր մեկնել, վիրավորվել Ռժեւի մատույցներում Մոսկվայի պաշտպանության ժամանակ: Ռեժիսորի ստեղծագործական գործունեությունը 1956 թվականից կապված է «Լենֆիլմի» հետ: Նա նկարահանել է «Գնում եմ դեպի կայծակը», «Մարտն ընդունում եմ», «Այրիներ», «Պատմիր ինձ քո մասին», «Սրբանակ», «Միայն մեկ կյանք», «Ֆրանսիական վախ», «Սիրահարված սեփական ցանկությամբ», «100 զինվոր եւ մեկ աղջիկ» ֆիլմերը: 1963-ին Միքայելյանը նկարահանել էր առաջին խորհրդային ստերեոձայնային ֆիլմը՝ «Գունավոր քարերը»:

Պուսահայ արծաթագործը Երեւանում 40 աշխատատեղ է բացել եւ ուզում է հասցնել 150-ի

Ստամբուլի Fancy արծաթագործական ընկերությունը Երեւանում բացել է դուստր ձեռնարկություն՝ 40 աշխատատեղով: Այդ մասին ասել է ընկերության համասեփականատեր Արիս Դեմիրը (Դեմիրճյանը):

Դուստր ձեռնարկությունը բացվել է «Մերիդիան» ազատ տնտեսական գոտում, որտեղ ազատվել է հարկերից:

«Իսթանպուլի մեջն ալ արտադրություն ունինք, հոս ալ: Կարտահանենք Ռուսաստան, Հունաստան, Ամերիկա՝ ամեն կողմ: Հարկային կամ այլ մարմիններու հետ ալ ամեն բան շատ սահուն կերթա, դժվարութիւն հանդիպած չենք», - ասաց նա:

Փորձառու վարպետներ գտնելը սկզբից հեշտ չէր, սակայն աշակերտները սովորեցին շատ արագ: «Իրաւ կըսեն, որ մեր ժողովուրդը ոսկերչութեանը ունակ է: Մարդ կրնա ըսել՝ ծնած ստեն արդեն ոսկերիչի գործը կիմանան: Երեք ամսե վերջ արդեն ամենը կը տրվին, ինչ որ կուզենք», - ասաց Դեմիրճյանը:

Մահացել է արտակարգ իրավիճակների նախարար Արմեն Երիցյանը

Քիչ առաջ «Նաիրի» բժշկական կենտրոնում մահացել է ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարար Արմեն Երիցյանը: NEWS.am-ի հետ զրույցում տեղեկությունը հաստատեց «Նաիրի» բժշկական կենտրոնի աննախնայի տեղաբնակիչի և վերակենդանացման ծառայության ղեկավար Անատոլի Գնունին:

Հիշեցնենք, որ Արմեն Երիցյանը այսօր՝ դեկտեմբերի 13-ին, անգիտակից վիճակով տեղափոխվել էր հիվանդանոց. Նա տեսական ժամանակ տառապում էր ծանր հիվանդությամբ:

Արմեն Երիցյանը ծնվել է 1960թ. Երևանում: Նա 1982 թ. աշխատել է ՀՀ ոստիկանության Խորհրդային շրջգործկոմի ՆԳ բաժնի պետ, ապա՝ կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի գլխավոր վարչության պետ: 2001 թ.՝ ՀՀ ներքին գործերի նախարարի տեղակալ, 2003 թ. ՀՀ ոստիկանության պետի տեղակալ, 2008 թ հունիսի 4-ին ՀՀ Նախագահի հրամանագրով նշանակվել է ՀՀ ոստիկանության պետի առաջին տեղակալ:

2010 թ. մարտի 15-ին ՀՀ Նախագահի հրամանագրով ազատվել է ՀՀ ոստիկանության պետի առաջին տեղակալի պաշտոնից: 2010 թ. մարտի 15-ին ՀՀ Նախագահի հրամանագրով նշանակվել է ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարար՝ պաշտոնավարելով մինչև 2012 թվականի մայիսի 31-ը: 2012 թ. հունիսի 4-ին ՀՀ Նախագահի հրամանագրով վերանշանակվել է ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարար՝ պաշտոնավարելով մինչև 2013 թվականի ապրիլի 9-ը: 2013 թ. ապրիլի 9-ից մայիսի 8-ը՝ ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարի պաշտոնակատար: 2013 թ. մայիսի 8-ին ՀՀ Նախագահի հրամանագրով վերանշանակվել է ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարար: 2013 թվականի ապրիլի 3-ից 18-ը՝ ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարի պաշտոնակատար: 2014 թ. ապրիլի 18-ին ՀՀ Նախագահի հրամանագրով վերանշանակվել է ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարար: 2014 թվականի դեկտեմբերի 1-ին ՀՀ Նախագահի հրամանագրով ազատվել է ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարի պաշտոնից: 2014 թվականի դեկտեմբերի 1-ին ՀՀ Նախագահի հրամանագրով նշանակվել է ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարի պաշտոնում:

2016 թ. փետրվարի 24-ին ՀՀ Նախագահի հրամանագրով ազատվել է ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարի պաշտոնից: 2016 թ. փետրվարի 24-ին ՀՀ Նախագահի հրամանագրով նշանակվել է ՀՀ

արտակարգ իրավիճակների նախարար: Նա նաև դասավանդել է Երևանի պետական համալսարանում:

ՀՀ Նախագահի 2012 թվականի դեկտեմբերի 28-ի հրամանագրով պարգևատրվել է Մարտական ծառայության մեդալով:

Պարգևատրվել է «Արիության մեդալով», «Հասարակական կարգի գերազանց պահպանման համար» և «Մխիթար Գոռ» մեդալներով, ՀՀ վարչապետի հուշամեդալով:

Իրավաբանական գիտությունների դոկտոր է: 10 մենագրությունների, 3 միջազգային իրավական ակտերի ժողովածուների և 100-ից ավելի գիտական հոդվածների հեղինակ է:

«Օրինաց երկիր» կուսակցության փոխնախագահն է եղել, սակայն, 2014 թվականի ապրիլի 16-ին իր դիմումի համաձայն դուրս է եկել կուսակցությունից այն բանից հետո, երբ կուսակցության քաղաքական խորհուրդը որոշում կայացրեց կառավարող կուսից հայում չընդգրկվելու վերաբերյալ:

Ամուսնացած է, ունի երկու երեխա:

Գատապարտում ենք ահաբեկչությունը. Գարեգին Բ-ն ցավակցել է Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցու հովվապետին

Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն, այսօր՝ դեկտեմբերի 12-ին, ցավակցական գիր է հղել Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցու առաջնորդ Ալեքսանդրիայի Պապ և Համայն Աֆրիկայի Պատրիարք Նորին Սրբություն Թավադրոս Բ-ին՝ Կահիրեի (Եգիպտոս) Ս. Պետրոս և Ս. Պողոս եկեղեցում տեղի ունեցած ահաբեկչության առիթով, որին զոհ են դարձել բազմաթիվ անմեղ մարդիկ:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Գերագույն հոգևոր խորհրդի, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբանության և Հայոց Եկեղեցու հոտի անունից խորին վշտակցություն է հայտնել Նորին Սրբությանը և Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցու հավատացյալներին:

«Մենք խստագույնս դատապարտում ենք ահաբեկչական գործողությունները քրիստոնեական եկեղեցիներում և կոչ ուղղում բարի կամքի տեր բոլոր մարդկանց անհրաժեշտ միջոցները ձեռնարկել կանխարգելելու մարդկության դեմ գործվող նման հանցագործություններն ու ոճիրները», - ասվում է Վեհափառ Հայրապետի ցավակցագրում:

Աղոթելով սպանվածների հոգիների հանգստության համար՝ Նորին Սրբությունն իր հոգևոր եղբորը և դպտի ժողովրդին

ցանկացել է Սուրբ Հոգու մխիթարություն և շուտափույթ ապաքինում բոլոր վիրավորներին:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցու հավատացյալներին մաղթել է խաղաղություն և անվրդով կյանք՝ առանց նման հանցագործությունների և սարսափելի ահաբեկչական դրսևերումների:

Հայ-ռուսական միացյալ զորախմբի պայմանագիրն ու հիմնական թեզերը. ո՞վ է լինելու հրամանատարը

Հայ-ռուսական միացյալ զորախմբի պայմանագիրն ու հիմնական թեզերը

«Իրազեկ քաղաքացիների միավորմանը» հաջողվել է ՀՀ Արտաքին գործերի նախարարությունից ստանալ Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության զինված ուժերի զորքերի միացյալ խմբավորման մասին 2016թ. նոյեմբերի 30-ին ստորագրված համաձայնագիրը (որը հասանելի է այստեղ):

<http://uicarmenia.org/wp-content/uploads/2016/12/Hamadzaynagir-Miacyal-zorakhumb-arm.pdf>

Ըստ համաձայնագրի և հրապարակված այլ տեղեկությունների, Հայաստանում տեղակայված ՌԴ 102-րդ ռազմակայանը և ՀՀ ՁՈւ 5-րդ բանակային կորպուսը միավորվում են զորքերի միացյալ խմբավորման մեջ:

Չորքերի կառավարումը

Չորքերի կառավարումը իրականացնելու է միացյալ խմբավորման հրամանատարը, ում, ՌԴ նախագահի համաձայնությամբ նշանակելու է ՀՀ նախագահը:

Խաղաղ ժամանակ միացյալ խմբավորման հրամանատարը ենթարկվելու է ՀՀ ՁՈւ գլխավոր շտաբի պետին, իսկ պատերազմի (կամ դրա իրական վտանգի) ժամանակ կամ ՀՀ ՁՈւ գլխավոր շտաբի պետին կամ ՌԴ հարավային ռազմական օկրուգի հրամանատարին: Թե կոնկրետ ո՞ւմ է ենթարկվելու միացյալ խմբավորման հրամանատարը պատերազմի ժամանակ որոշելու են ՀՀ և ՌԴ զերագույն գլխավոր հրամանատարները: Պայմանագրով որևէ կերպ սահմանված չէ, թե ինչ է լինելու, երբ երկու երկրների զերագույն հրամանատարները չգան ընդհանուր կարծիքի:

Միացյալ խմբավորման հրամանատարը հրամաններ է ստանալու ոչ միայն իր անմիջական վերադասից, այլ, նաև, երկու երկրների նախագահներից և պայմանագրով ամրագրված չէ, թե ի՞նչ պետք է արվի, երբ այդ հրամանները իրարամերժ են:

Փոխարենը, պայմանագրով հստակ է, որ միացյալ զորքերի կիրառման պլանը մշակվում է 102-րդ ռազմակայանի ու միացյալ զորքերի հրամանատարության կողմից: Համատեղ զորքերի կիրառման որոշումը պետք է կայացնեն ՀՀ և ՌԴ զերագույն գլխավոր հրամանատարները՝ համատեղ:

Միացյալ հրամանատարության պաշտոնական լեզուն լինելու է ռուսերենը:

Նպատակները

Ըստ պայմանագրի և դրան կից կանոնակարգի, միացյալ խմբավորման նպատակները լոռզված են ու անմխարժեք, իսկ դրանց մի մասը, պարզապես մտահոգիչ:

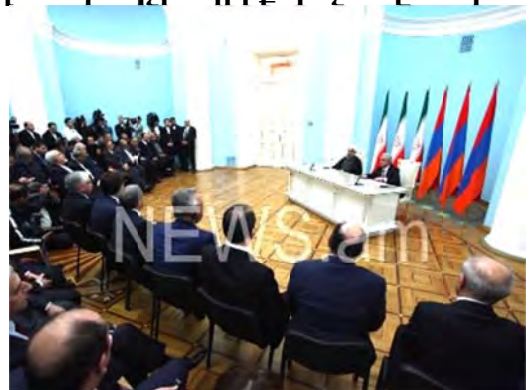
Այսպես, խնդիրների մեջ են ոչ միայն հնարավոր ագրեսիայի հետ մղումը կամ երկրների սահմանների պաշտպանությունը, այլ, անգամ «տեղեկատվական» ու «տեղեկատվահոգեբանական» միջոցների հակազդեցությունը: Դժվար է ասել, թե ի՞նչ գործողություններ են կանգնած այս, բավականին անմխարժեք խնդիրների հետևում:

Սակայն, բացի պայմանագրով թվարկված խնդիրներից, դրանով նաև սահմանվում է, որ ՀՀ և ՌԴ ՁՈւ զերագույն գլխավոր հրամանատարները կարող են սահմանել այլ խնդիրներ ևս: Սա նշանակում է, որ անկախ պայմանագրում նշվածից, համատեղ զորախումբը կարող է ստանալ ցանկացած այլ նպատակ ու դրանից բխող հրաման:

Եվ եթե հաշվի առնենք, որ պայմանագրով բավականին անմխարժեք են սահմանված «ագրեսիայի անմիջական վտանգ» հասկացությունը և այն տարածքը, ուր գործում է համատեղ զորախումբը, երկու երկրների ղեկավարները կրող են, դրա վրա հիմնվելով, ընդհուպ մինչև Երեւանում ցույցեր ցրելու, կամ ասենք, Վրաստան ներխուժելու մասին հրաման տան:

Այնուամենայնիվ նշենք, որ հստակ է, որ միացյալ խմբավորման կիրառման որոշումը պետք է համատեղ կայացնեն Հայաստանի ու Ռուսաստանի ՁՈւ զերագույն գլխավոր հրամանատարները:

Հայաստանը բարձր է գնահատել դարաբաղյան հակամարտության հարցում Իրանի հավասարակշիռ դիրքորոշումը. նախագահ

Հայաստանը բարձր է գնահատել դարաբաղյան հակամարտության հարցում Իրանի հավասարակշիռ դիրքորոշումը: Այս մասին ղեկտեմբերի 21-ին Իրանի նախագահ Հասան Ռոհանիի հետ հանդիպումից հետո, լրագրողներին ասել է ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանը:

Նախագահը նշեց, որ Իրանի ղեկավարին է ներկայացրել առաջընթաց գրանցելու հարցում Հայաստանի և ԵԱՀԿ ՄԻՄ

համանախագահ երկրների՝ Ադրբեջանի սանձազերծած ապրիլյան ագրեսիայի հետեւանքների վերացմանը եւ Վիեննայի համաձայնագրերի իրականացմանն ուղղված ջանքերը:

Նախագահի խոսքով՝ հաստատվել է, որ հակամարտությունը չի կարող ռազմական լուծում ունենալ, եւ նշել է, անթույլատրելի է համարում ցանկացած քայլ, որն ուղղված է տարածաշրջանում իրավիճակի ապակայունացմանը:

Մեդրի եւ Ազարակ քաղաքներում վառվեց խորհրդանշական կրակը եւ տրվեց գազամատակարարման մեկնարկը

Դեկտեմբերի 21-ին տեղի ունեցավ Իրանի հետ սահմանամերձ Մեդրի եւ Ազարակ քաղաքներում կառուցված գազի բաշխման ցանցի պաշտոնական բացումը: Իրանի նախագահ Հասան Ռոհանիի Հայաստան կատարած այցի օրը վառվեց խորհրդանշական կրակը եւ տրվեց գազամատակարարման մեկնարկը:

Մեդրի եւ Ազարակ քաղաքների գազի բաշխման ցանցի կառուցման ծրագիրը հնարավոր եղավ իրականացնել Իրանի Իսլամական Հանրապետության անմիջական օժանդակության շնորհիվ: Այդ նպատակով Իրանի կառավարությունը տրամադրեց 2 մլն դոլար դրամաշնորհ: Իր հերթին Հայաստանի կառավարությունը ստանձնեց տրամադրվող միջոցների հաշվին ապրանքների մատակարարման եւ ծառայությունների մատուցման գործարքներից զանձվող հարկերի, մաքսատուրքերի եւ այլ պարտադիր վճարների հետ կապված ծախսերը:

Մեդրի եւ Ազարակ քաղաքների գազի բաշխման ցանցի կառուցման աշխատանքներն իրականացրեց իրանական «Սաներջի» ընկերությունը:

Ծրագրի շրջանակներում Մեդրիում անցկացվել են շուրջ 26,5 կմ, իսկ Ազարակում՝ 4,8 կմ երկարությամբ տարբեր ճնշման գազատարներ: Մեդրի քաղաքի գազամատակարարումն ապահովելու նպատակով կառուցվել է եւս շուրջ 1 կմ երկարությամբ բարձր ճնշման գազատար եւ գազաբաշխիչ կայան, որը նախատեսված է նաեւ քաղաքի հարակից բնակավայրերի գազամատակարարման համար:

Մի քանի ամիս տեւած աշխատանքներից հետո ծրագիրը հաջողությամբ ավարտվեց: Արդյունքում՝ ամբողջությամբ գազիֆիկացվել է Մեդրի քաղաքը եւ Ազարակի մի մասը՝ շուրջ 50 տոկոսը:

Վիկտոր Դալլաքյանն առաջարկում է ստեղծել հանձնաժողով եւ ուսումնասիրել «Մարտի 1»-ն ու «Հոկտեմբերի 27-ը»

Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման հարցում «Երրորդ Հանրապետություն» կուսակցությունը հանդես է գալիս արցախահայության ինքնորոշման իրավունքի պաշտպանության եւ միջազգային ճանաչման գործընթացի իրականացման, անվտանգության միջազգային երաշխիքների ապահովմամբ՝ Արցախի հիմնախնդրի խաղաղ, հակամարտության երկու կողմերի՝ Լեռնային Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի միջեւ փոխհամաձայնության հիման վրա կատարված այնպիսի լուծման կողմնակից, որին հավանություն կտա Արցախի ժողովուրդը: Այս մասին, այսօր՝ դեկտեմբերի 23-ին, «Երրորդ հանրապետություն» կուսակցության համագումարի ժամանակ իր ելույթում նշել է ԱԺ-ում ՀՀ նախագահի նախկին ներկայացուցիչ Վիկտոր Դալլաքյանը:

Նրա խոսքով, այդ համատեքստում բանակցային գործընթացում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության լիիրավ կողմ հանդես գալը բխում է արցախյան հակամարտության բովանդակությունից ու տրամաբանությունից եւ մեծապես կնպաստի հիմնախնդրի համապարփակ կարգավորմանը:

«Միաժամանակ կարելու է նաեւ Հայաստանի դերը հայ-ադրբեջանական հարաբերությունների ընդհանուր կարգավորման համատեքստում, առանց որի անհնարին է նաեւ արցախյան հիմնահարցի վերջնական հանգուցալուծումը», -ասել է Դալլաքյանը:

Նա ընդգծել է, որ կուսակցության ծրագրում նաեւ ամրագրված են հասարակական հնչեղություն ունեցող մի շարք կնճռոտ հարցերի վերաբերյալ հստակ մոտեցումներ. «Մենք առաջարկում ենք՝

1. քայլեր ձեռնարկել ստեղծելու ԱԺ քննիչ հանձնաժողով, որը կուսումնասիրի 1991-2017 թթ. ժամանակահատվածում ՀՀ նախագահների, ԱԺ նախագահների ու պատգամավորների, վարչապետների ու նախարարների եւ «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքում ամրագրված այլ պաշտոնյաների ու նրանց հետ փոխկապակցված անձանց գույքի, ունեցվածքի եւ եկամուտների իրական պատկերը, դրանց ծագման աղբյուրները, համապատասխանությունը

վերոհիշյալ անձանց օրենսդրությամբ սահմանված եկամուտներին /աշխատավարձերին/ ու նրանց կողմից ներկայացված հայտարարագրերին,

2. քայլեր ձեռնարկել ստեղծելու ԱԺ քննիչ հանձնաժողով, որը կուսումնասիրի 1991-2017 թթ. ժամանակահատվածում Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացված պետական գույքի մասնավորեցման /սեփականաշնորհման/ օրինականությունը՝ բացառելով, այսպես կոչված, վիուկների որսի եւ սեփականության վերաբաշխման որեւէ ուղղվածությունն ու միտվածությունը,

3. քայլեր ձեռնարկել ստեղծելու ԱԺ քննիչ հանձնաժողով, որը կուսումնասիրի 1996 թ. սեպտեմբերի 25-ին ԱԺ-ի մոտ տեղի ունեցած իրադարձությունների, 1999 թ. հոկտեմբերի 27-ի ահաբեկչության, 2004 թ. ապրիլի 11-12-ի զիշերը ԱԺ մերձակայքում խաղաղ ցուցարարների նկատմամբ իրականացված վայրագությունների, 2008 թ. մարտի 1-ի իրադարձությունների եւ սպանդի բացահայտման, 2016թ. հուլիսի 17-ից մինչեւ հուլիսի 31-ը Երեւան քաղաքում ՀՀ ոստիկանության պարեկապահակային ծառայության գնդի տարածքի գրավմանն առնչվող իրադարձությունների եւ բողոքի ակցիաների ժամանակ կատարված բռնությունների ու սպանությունների հետ կապված խնդիրները,

4. քայլեր ձեռնարկել Հայաստանում քաղաքական դրդապատճառներով պատասխանատվության ենթարկված անձանց ազատ արձակելու ուղղությամբ, բացառել բոլոր կարգի քաղաքական հետապնդումները,

5. քայլեր ձեռնարկել ստեղծելու ԱԺ քննիչ հանձնաժողով, որը կուսումնասիրի 1991-2017 թթ. ժամանակահատվածում Հայաստանի կողմից օտարերկրյա պետություններից եւ միջազգային կազմակերպություններից ստացված փոխառությունների, վարկերի եւ դրամաշնորհների օգտագործման արդյունավետությունը,

6. քայլեր ձեռնարկել ստեղծելու ԱԺ քննիչ հանձնաժողով, որը կուսումնասիրի 1991-2017թթ. ժամանակահատվածում Հայաստանի Հանրապետությունից անօրինական ճանապարհով դուրս բերված կապիտալը Հայաստան վերադարձնելու ուղղությամբ: Տարբեր գնահատականներով այդ ընթացքում Հայաստանից դուրս է բերվել ավելի քան 30 միլիարդ դոլար»:

Քանի դեռ մենք Մոսկվայի ազդեցության տակ ենք, Իրանը Հայաստանում ներդրում չի անի. Աշոտ Եղիազարյան

Իրանցի ներդրողները Հայաստանում ներդրումներ չեն կատարի, քանի որ Հայաստանը գտնվում է Ռուսաստանի

ազդեցության տակ: Այս մասին այսօր՝ դեկտեմբերի 23-ին, լրագրողների հետ հանդիպմանը նշել է Միջազգային եւ անվտանգության հարցերի հայկական ինստիտուտի փորձագետ Աշոտ Եղիազարյանը:

«Հայ-իրանական հարաբերություններում Իրանի նախագահի այցը բեկում չի կարող համարվել, քանի որ Հայաստանը գտնվում է Ռուսաստանի ազդեցության ներքո եւ այդ ազդեցությունը մեծացավ ԵՏՄ-ին անդամակցելուց հետո: Ներդրողները Հայաստան չեն գալիս, որովհետեւ լուրջ քաղաքական ջիսկեր կան: Անհնար եմ համարում նաեւ ԵՏՄ-ի եւ Իրանի միջեւ ազատ առեւտրի մասին համաձայնագիր, Իրանը դրան երբեք չի գնա», - ասաց նա:

Խոսելով Հայաստանում Իրանին հետաքրքրող ներդրումային ոլորտների մասին փորձագետը նշեց, որ դա հայ-իրանական երկաթգծի կառուցումն է:

«Հայաստան-Իրան երկաթգծի կառուցումը իրականություն դարձնելու համար Հայաստանը պետք է գրկի Ռուսաստանի երկաթգծերին տրված արտոնություններից: Այդ նախագիծը շատ կարելու է թե Հայաստանի թե Իրանի համար: Ներդրողների պակաս հաստատ չենք գրա», - ասաց նա:

Բանգլադեշը կարող է դառնալ առաջին սուննի մահմեդական երկիրը, որը կճանաչի Հայոց ցեղասպանությունը. Բագրատյան

Բանգլադեշը կարող է դառնալ առաջին սուննի մահմեդական երկիրը, որը կճանաչի Հայոց ցեղասպանությունը: Այս մասին facebook-ի իր էջում գրել է ՀԱԿ խմբակցության պատգամավոր, նախկին վարչապետ Հրանտ Բագրատյանը: Նա, մասնավորապես, նշել է.

«Երեկ օրենսդրական նախաձեռնության կարգով ԱԺ քննարկմանն եմ ներկայացրել «1971թ Բանգլադեշում Պակիստանի բանակի կողմից իրականացրած բենգալացի ժողովրդի ջարդերը որպես ցեղասպանություն ճանաչելու» օրենքի նախագիծը: Այդ ժամանակ սպանվել է մինչև 3 մլն բենգալացի: Նյութերն ինձ տրամադրել է իմ լավ բարեկամ Թարուն Չշիդրուն: Յախյա խանը 1971-ին հրամայել էր վերացնել բենգալացի ժողովրդին: Միևնույն ժամանակ հույս կա, որ Բանգլադեշը կդառնա առաջին սուննի մահմեդական երկիրը, որը կճանաչի հայոց ցեղասպանությունը»:

Արևմտյան Հայաստան

Թուրք-քրդական բախումներից տուժած Դիարբեքիրի հայկական եկեղեցիները վերանորոգվելու են

Թուրքիայի հիմնադրամների գլխավոր վարչությունը վերանորոգելու է քրդաբնակ Դիարբեքիր քաղաքի Սուրի շրջանում գտնվող պատմական կառույցները, որոնք վնասվել էին թուրք-քրդական բախումների հետևանքով:

Թուրքական Anadolu գործակալության փոխանցմամբ՝ Թուրքիայի հիմնադրամների գլխավոր վարչությունը հայտարարել է, թե վերանորոգելու է Սուրի շրջանում գտնվող եւ մեկ տարի առաջ բախումների հետևանքով վնասված 11 պատմական կառույց, որի մեջ են հայկական կաթոլիկ ու բողոքական եկեղեցիները:

Նշվում է, որ միայն հայկական կաթոլիկ եկեղեցու վերանորոգման համար հատկացվելու է 2 մլն լիրա (650 հազար դոլար): Նշված պատմական շինությունների վերանորոգման համար նախատեսված է ծախսել ընդհանուր 40 մլն լիրա: Եկեղեցիների վերանորոգման ավարտը նախանշվում է 2018 եւ 2019 թվականները:

Սուրի հայկական կաթոլիկ ու բողոքական եկեղեցիները վերանորոգվել էին 2011-ին:

Սուրում է գտնվում նաև Մերձավոր Արևելքի ամենամեծ հայկական եկեղեցին՝ Սուրբ Կիրակոսը, որը եւս 2011-ին վերանորոգումից հետո բացվել էր որպես գործող եկեղեցի: Սուրբ Կիրակոսը եւս վնասվել է բախումների հետևանքով:

Թուրքիայում վերանորոգված եկեղեցին մանկական գրադարան են դարձնելու

Թուրքիայի Նիդդե (Կապադոկիա) քաղաքում գտնվող հայկական եկեղեցին վերանորոգումից հետո նախատեսվում է դարձնել մանկական գրադարան:

Թուրքական Demokrathaber կայքի փոխանցմամբ՝ Նիդդե քաղաքում գտնվող պատմական հայկական եկեղեցու ճակատագրի վերաբերյալ Նիդդեի նահանգային խորհրդարանում տեղի ունեցած քննարկման ժամանակ առաջարկվել է արդեն վերանորոգված եկեղեցին հանձնել Մշակույթի նախարարության գրադարանների վարչու-

թյանը՝ եկեղեցին մանկական գրադարան դարձնելու համար:

Առաջարկն ընդունվել ու ուղարկվել է բյուջեի հանձնաժողով, որտեղ էլ վերջնական որոշում կկայացվի եկեղեցու վերաբերյալ:

Նշենք, որ Նիդդեի եկեղեցին Ցեղասպանությունից հետո գտնվում էր լքված ու ավերված վիճակում: Դեռեւս 2011-ին Թուրքիայի մշակույթի նախկին նախարար Էրթուրուլ Գյունայն այցելել էր Նիդդեի հայկական եկեղեցի: Նա կարեւորել էր պատմական հուշարձանի վերականգնումն ու պահպանությունը՝ նշելով, որ դրանք կնպաստեն զբոսաշրջիկների այցելությունների ավելացմանը: Նախարարի հրահանգով սկսվել էր եկեղեցու վերանորոգումը:

Դիարբեքիրում Սուրի քաղաքապետարանի շենքի վրայից հանել են հայերենով գրությունը

Դիարբեքիրի Սուրի շրջանի նախկին քուրդ քաղաքապետ Աբդուլլահ Դեմիրբաշի տեղադրած հայերենով ու ասորերենով գրությունները հանվել են Սուրի քաղաքապետարանում նշանակված հարկադիր կատարողների կողմից:

Թուրքական Demokrathaber կայքի փոխանցմամբ՝ Դիարբեքիրի Սուրի քաղաքապետարանում ձեռքակալված քուրդ քաղաքապետի փոխարեն նշանակված հարկադիր կատարող Բիլալ Օզքանի հրահանգով քաղաքապետարանի մուտքի մոտ հայերենով ու ասորերենով գրված «Սուրի քաղաքապետարան» գրությունները հանվել են:

Հանված գրության փոխարեն կախվել է Թուրքիայի դրոշը:

Նշենք, որ Արդուլլահ Դեմիրբաշը Թուրքիայում առաջին քաղաքապետն է եղել, որ քաղաքապետարանի շենքի վրա հայերենով ցուցանակ է փակցրել: Մուրի նախկին քաղաքապետ Արդուլլահ Դեմիրբաշը թուրքերենով եւ հայերենով հրատարակել է հայկական մի շարք հեքիաթներ, այդ թվում Թումանյանի «Մի կաթիլ մեղրը»: Դեմիրբաշի նախաձեռնությամբ նաեւ Դիարբեքիրը ներկայացնող տուրիստական ուղեցույցը տպագրվել էր նաեւ հայերենով: Մուրի շրջան մտնող ճանապարհների մոտ դրված ցուցանակների վրա կա նաեւ հայերենով գրված «Բարի եկաք» գրությունը:

Համշենահայերը Մտամբուլում սեմինար են անցկացնելու «Մոխիրներից հառնել» խորագրով

Համշենահայերը ին «Մոխիրներից հառնել» խորագրով Մտամբուլում սեմինար են կազմակերպելու 2016-ի դեկտեմբերի 25-ին, ժամը 12:00-ին: Այդ մասին հաղորդում է Akunq.net-ը:

Աղբյուրի համաձայն՝ համշենահայ լրագրող Ադնան Գենչի նախաձեռնությամբ անցկացվելիք այս սեմինարի ժամանակ ելույթ կունենան համշենահայ մտավորականներ Հիքմեթ Աքչիչեքը և Մահիր Օզքանը: Նաեւ համշենահայական ՀԱՏԻԿ միության ղեկավար և «Վովա» համույթի անդամ հանդիսացող Հիքմեթ Աքչիչեքը կրանախոսի Համշենի պատմության, իսկ «Համշենեան պատմուածներ» գրքի հեղինակ և Անտուան դը Մենտ Էքզուպերիի «Փոքրիկ իշխանը» ստեղծագործությունը հայոց լեզվի Համշենի խոսվածքով թարգմանած Մահիր Օզքանը կխոսի Համշենի բարբառի մասին: Սեմինարը կհամակարգի Սեհեր Քարաթաշը:

Թուրքիայի Մամսուն քաղաքում ապրել են հազարավոր հայեր, իսկ մզկիթները նախկին եկեղեցիներ են. թուրքական կայք

Օսմանյան կայսրությունում Տրապիզոնի սանջակներից մեկը համարվող եւ հայաշատ Մամսուն քաղաքի անցյալին է անդրադարձել Մամսունի լրատվական կայքերից Samsunhaber կայքը:

Թուրքական կայքը գրել է, թե Մամսունի կենտրոնում Թուրքիայի հանրապետության հռչակումից առաջ ապրել են 10 հազարից ավել հայեր, որոնց մեծ մասն ապրել են Մամսունի Սելահիյե թաղամասում:

Մամսունի տեղական պատմության միության նախագահ Էմին Քըրբըլքը նշել է, թե «թաղամասում գտնվող մի շարք տներ դեռ այն ժամանակվա հետքերը պահպանում են: «Սելահիյեի թաղամասում գտնվող Իմամ Հաթիփ դայրոցը եւ Սելահիյեի մզկիթը նախկինում հայկական եկեղեցիներ են եղել: Իսկ Գազի փաշայի դայրոցը նախկինում եղել է հայկական մանկատուն»,–նշել է Էմին Քըրբըլքը:

Մփյուռք

Կարո Փայլանը Թուրքիայի փոխվարչապետից «գյավուր» բառի համար պարզաբանում է պահանջել

Թուրքիայի քրդական «Ժողովուրդների դեմոկրատական» (HDP) կուսակցության հայ պատգամավոր Կարո Փայլանը խորհրդարանում գրավոր հարցադրում է ուղղել «գյավուր» բառով հայտարարություն արած Թուրքիայի փոխվարչապետ Նուման Բուրթուլմուշին:

Ինչպես տեղեկացնում է Ստամբուլի հայկական «Ակոս»-ը, Կարո Փայլանը Նուման Բուրթուլմուշին ուղղված հարցադրման մեջ պարզաբանում է պահանջել «գյավուր» բառի հետ կապված՝ հիշեցնելով բառարաններում «գյավուր» բառի իմաստներն ու կյանքում օգտագործվող իմաստները:

Կարո Փայլանն իր հարցադրման մեջ հետաքրքրվել է, թե փոխվարչապետը չի մտածե՞ր, որ իր արտահայտությունով ատելության հողի վրա հանցանքների համար հող կնախապատրաստի:

Նշենք, որ օրեր առաջ Նուման Բուրթուլմուշը հայտարարել էր, թե Թուրքիայի համար անկախությունը «գյավուրին» հենց «գյավուր» ասելն է:

Մամուլում մեծ արձագանք էր գտել այս արտահայտությունը, որից հետո փոխվարչապետը ասել էր, թե «գյավուրը» ոչ մի կապ չունի ոչ մահմեդականների հետ: «Մենք «գյավուր» ենք ասում բռնապետին, անարդարին, կայսերապաշտին: Դա ոչ մուսուլմանների հետ կապ չունի», – ասել էր Բուրթուլմուշը:

Կիլիկիո կաթողիկոսությունը Միսի տարածքի վերադարձի հայցով դիմում է ՄԻԵԴ.

Թուրքիայի դեմ հայցը կներկայացվի այսօր

Թուրքիայի Սահմանադրական դատարանը մերժել է Միսի կաթողիկոսարանի տարածքի վերադարձի մասին Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսության պահանջով դատի քննարկումը եւ Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսությունը որոշել է դիմել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան:

Մեծի Տանն Կիլիկի կաթողիկոսությունից հայտնում են, որ հայցը կներկայացվի այսօր՝ դեպտեմբերի 6-ին:

«Դեկտեմբերի 6-ը կարելու օր է լինելու ընդհանրապես հայ ժողովրդի եւ մասնավորապես հայ եկեղեցու համար: Սա առաջին իրավական քայլն է ընդդեմ Թուրքիայի՝ 1915 թվականի Հայոց ցեղասպանությունից հետո: Իրավական այս գործընթացը երկար եւ լուրջ մտորումների, խորհրդակցության եւ ուսումնասիրության արդյունք է՝ հիմնված միջազգային իրավունքի վրա, այդ թվում եւ 1932 թվականի Լոզանի կոնֆերանսի որոշումների վրա, որն առնչվում է Թուրքիայի Հանրապետության սահմաններում բնակվող փոքրամասնություններին», – հայտարարել է Արամ Ա կաթողիկոսն իր ուղերձում:

Նշվել է նաեւ, որ դեկտեմբերի 7-ին, Բելգիայում մամուլի ակումբում կեսօրից հետո տեղի կունենա մամուլի ասուլիս՝ մասնակցությամբ տեղական ու միջազգային գործակալությունների, քաղաքական պատասխանատուների եւ հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների: Մամուլի ասուլիսին մասնակցելու են՝ Վեհափառ Հայրապետի ներկայացուցիչը, Բրյուսելի Հայ Դատի գրասենյակի տնօրենը եւ հիշեալ դատը հետապնդող իրավաբանների խմբակի հինգ անդամները:

Հիշեցնենք, որ 2015 թվականի ապրիլի 28-ին Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսությունը եւ Արամ Ա կաթողիկոսը դիմել են Թուրքիայի Սահմանադրական դատարան՝ պահանջելով իրենց վերադարձնել Միսի կաթողիկոսարանի տարածքը: Թուրքիայի ՄԴ-ն իր հերթին դիմել է երկրի արդարադատության նախարարությանը, վերջինս էլ մերժել է դատը՝ համարելով որ այն դուրս է ՄԴ-ի իրավասության շրջանակներից:

Միսի կեցավայրի հարցով ՄԻԵԴ դիմելը Հայ դատի շրջանակում իրավական առաջին քայլն է Արամ Ա-ն՝ Դուբայում

Մեծի տանն Կիլիկիոն Արամ Ա. Կաթողիկոսը Թեհրանի Հայոց թեմ կատարած իր հովվապետական այցի ավարտից

հետո դեկտեմբերի 21-ի երեկոյան ժամանել է Արաբական Միացյալ Էմիրություններ՝ Դուբայ:

Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսությունից հայտնում են, որ Արամ Ա-ն օդանավակայանում կարճատեւ հանդիպումից հետո Կաթողիկոսական փոխանորդ Հայր Սուրբի հետ ուղղվել է դեպի Աբու Դաբի:

«Ազգային Առաջնորդարանով, եկեղեցիով, Ազգային վարժարանով ու հարակից լայն հնարավորություններով օժտված Ազգային եկեղեցական համալիրը պետք է լցնել ու իմաստավորել մեր ժողովրդի ներկայությամբ ու գործուն մասնակցությամբ»,- իր խոսքում նշել է Վեհափառ Հայրապետը, ով նույն գիշեր վերադարձել է Դուբայ:

Ապա Վեհափառ Հայրապետը անդրադարձաւ կարիքաւորներու օգտակար դառնալու, եկեղեցւոյ, դպրոցի, գաղութին ու Հայրենիքի աշխատանքներուն մասնակից դառնալու, անոնց ծրագիրներուն օգտակար դառնալու անհրաժեշտութեան:

Ս. եւ Ամնահ պատարագէն անմիջապէս ետք տեղի ունեցաւ աջահամբոյր: Ապա Վեհափառ Հայրապետը կարճ այցելութիւն մը տուաւ եկեղեցւոյ կից գտնուող Ազգային Օհաննէսեան Վարժարան, ուր տեղի կ'ունենար յիշեալ վարժարանի աշակերտներուն կողմէ պատրաստուած Նոր Տարուայ տօնակատարութիւնը:

Յայտնենք, որ Վեհափառ Հայրապետը Ծարժայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ օժումը, ինչպէս նաեւ Ազգային Օհաննէսեան Վարժարանի բացումը կատարած էր 1998 թուականին:

Դեկտեմբերի 23-ի երեկոյան բարերար Տեր եւ Տիկին Հրայր Եւ Սակի Սողոմոնյանները ճաշկերույթով պատվել են Արամ Ա-ին, որին ներկա են եղել Արաբական Միացյալ Էմիրությունների եւ Կաթարի թեմի Ազգային իշխանության անդամներն ու բարերարներ:

Ճաշկերույթի ժամանակ կաթողիկոս Արամ Ա-ն բացատրություններ է տվել Թուրքիայի Սահմանադրական դատարանին ու ապա Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում Միսի Կաթողիկոսարանի վերադարձը պահանջող Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսության դատի մասին՝ նշելով, որ դա ազգային պահանջատիրության շրջանակում իրավական առաջին քայլն է:

Միջազգային

Լեոնարդո Դի Կապրիոն 65 հազար դոլար է փոխանցել «Հայաստանի մանուկներ» հիմնադրամին

Օսկարակիր դերասան Լեոնարդո Դի Կապրիոն դեկտեմբերի 9-ին Նյու Յորքում նվիրատվություն է կատարել հայ գիտնական, բարերար Կարո Արմենի հիմնած «Հայաստանի մանուկներ» հիմնադրամի (COAF) տարեկան դրամահավաք-երեկույթի ժամանակ:

Arelevk.am-ի փոխանցմամբ, դերասանի նվիրատվությունը՝ Հայաստանի գյուղական համայնքներում ապրող մանուկներին, կազմել է 65 հազար ԱՄՆ դոլար: Լեոն այդքան գումարով գնել է նկարիչ Ջո Բրադլիի՝ հավաքույթի ժամանակ աճուրդի դրված նկարներից մեկը, որի գումարն ամբողջությամբ ուղղվել է հիմնադրամին: Հավաքույթի

ընթացքում նաև այլ արվեստի գործեր են վաճառվել: Ամբողջ երեկոյի ընթացքում նվիրատվությունների միջոցով հավաքվել է 3.1 մլն դոլար, որով հիմնադրամը շարունակելու է իր՝ արդեն մեկնարկած ծրագրերը Հայաստանում:

Ավելի վաղ հիմնադրամին աջակցելու և նվիրատվություններ անելու կոչ էր հղել աշխարհահռչակ դերասան Թոմ Հենքսը եւ այլ հայտնի անձինք:

«Հայաստանի մանուկներ» (COAF) հիմնադրամի ամենամյա բարեգործական ընթրիքը վարել է հայկական ծագումով հոլիվուդյան կատակերգակ դերասանուհի Անդրեա Մարտինը:

Նշենք, որ հիմնադրամի գործունեությունը միտված է Հայաստանի կարիքավոր գյուղական բնակավայրերում երեխաների համար բարեկեցիկ ապագա կառուցելուն:

Թուրքիան կկատարի ԱՄՆ-ում մեկնաբանում են Հայոց ցեղասպանության մասին ՄԱԿ-ում ԱՄՆ դեսպանի հայտարարությունը

Արդյոք Օբամայի վարչակազմը քողագերծված կերպով ճանաչե՞լ է Առաջին աշխարհամարտի տարիներին հայերի դեմ իրականացված ջարդը որպես ցեղասպանություն: Այս հարցն են տալիս այսօր մամուլի մի շարք միջոցներ, Հայոց ցեղասպանության մասին ԱՄՆ-ի թիվ երկու ամենաբարձրաստիճան դիվանագետ, ՄԱԿ-ում ԱՄՆ-ի դեսպան Սամանթա Փաուերի հրապարակային հայտարարությունից հետո, հաղորդում է «Ամերիկայի ձայնը»:

Փաուերը Հրեական ողջակիզմանը նվիրված վերջերս անցկացված մի հանդիպման ժամանակ, խոսելով պատմական անարդարությունների մասին, խոսել էր նաև «Հայոց ցեղասպանությունը հերքողների մասին»:

«Արդյոք Օրամայի վարչակազմը քողագերծված կերպով ճանաչել է Առաջին աշխարհամարտի տարիներին հայերի դեմ իրականացված ջարդը որպես ցեղասպանություն»։ այս նույն հարցն է տալիս «Նյու Յորք Թայմս» օրաթերթը՝ նշելով, որ այս 4 բառերը կարող են «կատաղեցնել» ՆԱՏՕ-ում ԱՄՆ-ի դաշնակից Թուրքիային, որը ամեն գնով է հակադարձում Յեղասպանության մասին որեւէ ակնարկ անգամ։ Ու քանի որ Թուրքիան գտնվում է աշխարհի ամենաանկայուն տարածաբաններից մեկում, մեկ դար առաջ տեղի ունեցած ջարդերի մասին խոսելիս, ԱՄՆ-ի պաշտոնատար անձինք ցուցաբերում են ծայրահեղ զգուշավորություն, գրում է թերթը։

Մինչև Օրամայի վարչակազմ ընդունվելը, Պուլիցերյան մրցանակակիր լրագրող Փաուերը բազմիցս է գրել Հայոց ցեղասպանության նկատմամբ ԱՄՆ-ի դիրքորոշման մասին։ Ինչպես թերթն է գրում, պաշտոնավարման ընթացքում էլ նա բազմիցս է կուլիսների հետևում լոբբիինգի աշխատանք իրականացրել, որպեսզի Օրաման պաշտոնապես ճանաչեր Հայոց ցեղասպանությունը։

Հայոց ցեղասպանության մասին Փաուերի խոսքերից հետո մեկնաբանությամբ է հանդես եկել նաև ԱՄՆ-ի պետդեպարտամենտի խոսնակ Մարք Թոները՝ հիշեցնելով, որ «Այս վարչակազմը եւ նախագահը, ինչպես նախորդները, պարբերաբար սզացել են մեկ եւ կես միլիոն հայերի համար, որոնք ջարդի են ենթարկվել Օսմանյան կայսրության գոյության վերջին տարիներին։ Մենք կոչ ենք արել լիակատար ու անկեղծ կերպով ընդունել փաստերը։ Եվ դա այսօր էլ մնում է մեր քաղաքականությունը։ Չեմ ուզում մտնել տերմինաբանության խորքերը, սակայն մենք ուզում ենք տեսնել այդ դեպքերի նկատմամբ պատմական լիակատար մոտեցում։ Իսկ Սամանթա Փաուերի խոսքերն արտասանվել են Հրեական ողջակիզման համատեքստում։ Եվ նրա խոսքերը չեն արտացոլում վարչակազմի քաղաքականության մեջ որեւէ փոփոխություն»։

Ամերիկյան թերթերը գրում են, որ չնայած Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչելու մասին նախընտրական արշավի ընթացքում տրված մի քանի խոստումներին, նախագահի պաշտոնում Օրաման հրաժարվեց այդ քայլից՝ դժգոհություն ու զայրույթ առաջ բերելով փաստաբանների ու ԱՄՆ-ի կոնգրեսականներից շատերի մոտ։

Կոնգրեսական Ադամ Շիֆը վստահ է, որ ԱՄՆ-ը պետք է հստակ ու պարզորոշ կերպով խոսի Հայոց ցեղասպանության մասին։ «Ամերիկայի Չայն»-ի հայկական ծառայության հարցին ի պատասխան, կոնգրեսականն ասում է.

«Ես կոչ եմ անում վարչակազմի մյուս պաշտոնյաներին ու նախագահին եւս, խոսել Հայոց ցեղասպանության մասին։ Այսօր, երբ Օրամային մնացել է պաշտոնավարման համար միայն մի քանի շաբաթ, նա կարող է կատարել Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչելու նախընտրական արշավի ընթացքում տրված իր խոստումները»։

Կոնգրեսական Ֆրենք Փալոնը, հիշեցնելով Հայոց ցեղասպանությունը ԱՄՆ-ի կողմից պաշտոնապես ճանաչվելու գործում Կոնգրեսում Հայկական հարցերով հանձնախմբի աշխատանքների մասին, ասում է. «Շատերն են հավատում, որ Կոնգրեսն ու երկրի նախագահը մի օր ճանաչելու են Հայոց ցեղասպանությունը, եւ ես շատ գոհ եմ, որ Սամանթա Փաուերը հանդես եկավ այդ հայտարարությամբ»։

«Հերքողական պատի մեջ անցք բացելու» մասին է խոսում նաև Հայաստանում ԱՄՆ-ի նախկին դեսպան Ջոն Էվանսը՝ հիշեցնելով «Խնդիր՝ դժոխքից» վերտառությամբ Փաուերի գրքի մասին, որը սկսվում է հենց Հայոց ցեղասպանության մասին պատմելով։

«Ես մեծ հարգանք եմ տածում նրա նկատմամբ, որպես գիտնական ու հրապարակախոս։ Սակայն նա այլ դեր կատարեց անցած տարիներին որպես ՄԱԿ-ում ԱՄՆ-ի դեսպան։ Բայց ի վերջո կարողացավ դատապարտել անհերքելի փաստերի հերքումը», - ասում է Ջոն Էվանսը։

Էվանսի խոսքերով, այսօր, երբ միայն 40 օր է մնացել Փաուերի պաշտոնավարմանը, դժվար թե նրա համար այդ հայտարարությունն ունենա անձնական հետևանքներ։ Վերադառնալով «Նյու Յորք Թայմս»-ի հոդվածին, կատարենք եւս մեկ մեջբերում.

«ԱՄՆ-ի նախկին նախագահ Ջիմի Բարթերը 1978 թվականին գրեթե մոտեցել էր «ցեղասպանություն» եզրին, երբ հայտարարեց, թե «նպատակաուղղված ջանք է կիրառվել ամբողջ հայ ժողովրդին ջնջելու համար։ Ռոնալդ Ռեյգանն էր, որը 1981 թվականին արտասանեց «Հայերի ցեղասպանություն» բառակապակցությունը՝ դառնալով ԱՄՆ-ի մինչ այժմ վերջին նախագահը, որը հայերի դեմ իրականացված ջարդերը ճանաչել է որպես ցեղասպանություն»։

Մշակույթ

Ֆրեյդուն Մոշիրի

*Թարգմանիչ՝ Էմմա Բեգիշանյան
Խմբագիր՝ Հովիկ Վարդունյան*

Ֆրեյդուն Մոշիրին (1926-1990թթ.) Իրանի ժամանակակից հայրանի բանաստեղծներից է, ծնվել է 1926թ. սեպտեմբերի 21-ին Թեհրանում, ծառայողի ընտանիքում։

Մոշիրին սկսել է ստեղծագործել պատանի հասակում՝ 15 տարեկանից։ Հատկանշական է, որ նա սկզբնական շրջանում, մասնավորապես սվազ դպրոցում եւ համալսարանում ուսանելիս, ստեղծագործում էր դասական տաղաչափական օրենքներով։ Հետագայում, ծանոթանալով նոր բանաստեղծական «Շեր-ե նոն ձեւաչափին, հրաժարվեց դասականից, բայց եւ այնպես երբեք տուրք չտվեց դրա ծայրահեղ դրսևտորումներին։ Այլ խոսքով՝ նա ոչ ախանդապահության գերին դարձավ, ոչ էլ հնայվեց նորի ծայրահեղականությանը, ընտրելով միջին ուղի, որն Իրանի գրականության մեջ հայտնի է իբրև նոր բանաստեղծական տաղաչափություն՝ կոտրելով տաղաչափական կարծրատիպերը, բանաստեղծական տողերը մեծանուն ու փոքրանուն են, սակայն հանգավորումը կիրառվում է տեղին ու տրամաբանական։

Ինչ վերաբերում է ստեղծագործությունների թեմաներին, ապա նա նոր հայացքով է նայում բնությանը, առարկաներին եւ մարդ արարածին, դրանք միահյուսելով իր յուրահատուկ նրբանկատությամբ ու զգացմունքներով, ինչը միանգամայն ընդգծված առանձնահատկություն է հաղորդում Մոշիրի ստեղծագործություններին, այնպես, որ հազիվ թե շփոթես ուրիշի հետ։

Մոշիրին, ինչպես նշում են գրականագետները, ազնիվ, արտակից բանաստեղծ է, ստեղծագործությունները հայելու պես

արտացոլում են նրան ու նրա մարդկային հատկանիշները: Նրա խոսքը հարգալից է ու մաքուր: Մոշիրին բոլոր դեպքերում հարգանքով է վերաբերվում յեզվին ու այն կարեւորողներին: Գաղափարները մարդասիրական են ու ազնիվ, իսկ զգացմունքների ու սիրո մասին գրելիս նա կիրառում է նրբագին, սրտաբուխ բառեր ու մեկնություններ:

Մոշիրի սրեզհան արտացոլում է կյանքի երեւոյթները, նրա շրջապատում ու աշխարհում տեղի ունեցող դեպքերն ու իրադարձությունները, միաժամանակ նա մշտապես փառաբանում է անբիծը, մաքուրը, լավն ու բարին: Այլ կերպ ասած՝ Մոշիրի ստեղծագործություններն արտահայտում են մարդկային մաքուր զգացմունքներ ու հույզեր:

Նշենք նաև, որ նրա ճանաչում սկսվել է «Փողոց» բանաստեղծությունով:

Մոշիրին հեղինակել է ավելի քան 12 բանաստեղծությունների ժողովածու:

Փողոց

Առանց քեզ կրկին այն փողոցով անցա, մի լուսընկա գիշեր,
Ողջ էութայնք ես այք էի ու հիացած քեզ էի փնտրում, իմ սեր:
Էութայնս բաժակը քեզ տեսնելու տենչով էր լի,
Դարձել էի խենթ ու խելառ սիրահարը հին օրերի:

Հիշողության վարդը բացվեց հոգուս գաղտնաբանում,
Հազար հուշի այգին ծաղկեց ինչպես գարուն,
Հազար հուշի բույր տարածվեց հազարանուն:
Հիշեցի, որ այդ փողոցով մի գիշեր անցանք միասին,
Ճախրեցինք ու շրջեցինք մենության մեջ բաղձալի,
Ու մի քիչ էլ նստեցինք այս առավակի ափին:
Լի էին քո սեւ աչերը ողջ աշխարհի գաղտնիքներով,
Ես գմայլված էի, իմ սեր, քո այքերին նայելով:
Երկինքը ջինջ էր, գիշերը՝ աստղազարդ,
Բախտը ժպտում էր, ժամանակն էր հնազանդ:
Լուսնի ողկույզը կաթեց առվի մեջ բարակ,
Ճյուղերը մեկնել էին թելերը դեպի լուսնյակ:
Գիշերը, դաշտերը եւ հոգիները քարի ու ծաղկի,
Բոլորը տարված էին երգով Արուսյակի:

Հիշեցի, որ ասացիր՝ այս սիրուց զգուշացիր
Եվ մի քանի ակնթարթ այս ջրին նայիր՝
Ջուրն է անցողիկ սիրո հայելին:
Դու, որ պեկոժ ես իմ մտահոգ հայացքից,
Մպասիր, վաղը սիրտդ տված կլինես ուրիշին:
Որպեսզի մոռանաս այս քաղաքը, պետք է մի ժամանակ հեռանաս:

Քեզ ասացի չէ, որ այս սիրուց ես չեմ կարող հեռանալ,
Չեմ կարող, չէ, չեմ կարող քեզ թողնել, մոռանալ:
Առաջին օրը, երբ սիրտս ճախրել է քեզ տենչալով
Աղավնու նման նստել եմ քո տանիքի քիվին :
Դու քար նետեցիր ինձ վրա, բայց ես չտրսմեցի,
Չհեռացա՞մ ամենեւին:
Նորից ասացի, դու որսորդ ես, ես եղնիկ դաշտում,
Որ քո թակարդն ընկնեմ, ամեն տեղ շրջեցի անդադրում:
Սիրուց հրաժարվել չգիտեմ, չեմ կարող:

Մի կաթիլ արցունք կաթեց ծառից,
Բուն դառնորեն կոծեց վերից:

Արցունքն այքերիդ մեջ դողաց
Եվ լուսինը սիրուդ վրա խնդաց:
Հիշեցի, որ քեզնից այլևս պատասխան չստեցի,
Միրտս ընկղմվեց ծովի մեջ վշտի
Ու ոչ քանդեցի կապը, ոչ սարսափեցի:
Գիշերվա խավարին կուլ գնաց այն գիշերը
Եվ հետո այլ գիշերներ նույնպես:
Հետո, անգամ չհարցրիր վշտացած սիրահարի մասին,
Հետո, նույնիսկ էլ չես անցնում այս փողոցով, իմ լուսին:
Սակայն, գիտե՞ս, առանց քեզ ինչ վիճակով
Այն գիշեր ես անցա մեր փողոցով:

Ներքին Գայլը

Մի հանդուգն գայլ է, մի իմաստուն ասաց,
Մարդ արարածի ներսում թագնված:

Եվ օր ու գիշեր պայքար է գնում
Մարդու ու գայլի միջև անդադրում:

Բազկի հարվածից չի պարտվի գայլը,
Գիտունը գիտի, թե որն է ճարը:

Եղել են դեպքեր՝ մի թույլ հողածին
Պարտության է մատնել իր ներսի գայլին:

Մի այլ դեպքում էլ մարդը ուժեղ ու արի
Անճարակ է եղել ճիրաններում գայլի:

Ով ի գորու է հաղթել իր գայլին,
Վեհանձն է դառնում ու անպարտելի:

Իսկ ով գայլի հետ հաշտվի ու մերվի,
Բնույթ կստանա գիշատիչ գայլի:

Ով որ մշտապես ընկնում է, պարտվում,
Գայլ է նա, թեև նման է մարդու:

Գայլին սպանիր քո մեջ քանի դեռ երիտասարդ ես,
Վայ քեզ, եթե ծերանաս, ու գայլը ներսիդ իշխի քեզ:

Ծերության ժամին, եթե անգամ առյուծ էլ լինես,
Քո գայլի հետ պայքարում պարտվողը դու ես:

Այն, որ մարդիկ պատառոտում, միմյանց կոկորդ են կրծում,
Նրանից է, որ նրանց իրենց գայլն է առաջնորդում:

Այն, որ մարդը այդպես տկար, անկարող է ու անգոր,
Նրանից է, որ գայլն է ղեկավարում ամեն օր :

Այն, որ չարագործները համախոհ են ու միասնական
Նրանից է, որ նրանց գայլերը ընկերներ են անգուգական:

Գայլերը միասնական են, մարդիկ՝ միմյանց օտար,
Ում բողոքենք տարօրինակ այս վիճակի համար:

Ակնարկ Հայ ժողովրդի
հայրենադարձությանը
19-20-րդ դարերում

Գր. Էդիկ Բաղդասարյան

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ, ԿՆՔ-ՎԱԾ ԳՅՈՒԼԻՍՏԱՆՈՒԲ
1813 թ. հոկտեմբերի 12-ին¹

Հանուն Ամենագոր Աստծո

Նորին Կայսերական Մեծություն, Ամենայն ռուսաց Ամենապայծառափայլ եւ ինքնակալ Մեծն թագավոր կայսրն ու ինքնակալը եւ Նորին Մեծություն Փաղիշահ, Պարսկական - Պետության Տեր ու տիրակալը, իրենց փոխադարձ տիրակալների նկատմամբ տաժամ Բարձր տիրակալական սիրուց դրդված, փոխադարձ անկեղծ ցանկություն ունենալով վերջ դնել իրենց արտերին ներհակ պատերազմի աղետներին, եւ կայուն հիմքի վրա վերականգնել աներեր հաշտությունն ու բարիդրացիական բարեկամությունը, որ վաղուց ի վեր գոյություն է ունեցել Ամենայն ռուսաց Կայսրության եւ Պարսկական Պետության միջեւ, բարենպատակ համարեցին սույն արդարամիտ եւ փրկարար գործի համար որպէս իրենց լիազորներ նշանակել՝ Նորին Մեծություն Ամենայն ռուսաց - Կայսրը իր գեներալ-լեյտենանտ, Վրաստանի եւ Կովկասի գծի գործերի գլխավոր հրամանատար եւ այլն, Պարսկական - Շահը՝ իր Բարձրաստիճան եւ Բարձրապատիվ Միրզա-Աբդուլ-Հասան-Խանին, Թուրքական եւ Անգլիական Արքունիքներում նախկին արտակարգ դեսպանորդին, Պարսից Մեծավորների շրջանից ընտրված, իր Արքայի մերձավոր պաշտոնյային, Բարձրագույն Արքունիքի երկրորդ կարգի Խանին եւ իր Արքայից բարձր բարեհաճություն վայելող, շողակնազարդ պատվավոր դաշույն եւ թուր կրող, շալե զգեստավոր եւ շողակնազարդ ձիասարք ունեցող Խանին, որի հետեւանքով - Մենք՝ վերոհիշյալ լիազորներս, հանդիպելով Ղարաբաղի տիրույթում ընկած Գյուլիստան բնակավայրում, Չեյվա գետակի մոտ, եւ փոխանակելով մեր լիազորագրերը, յուրաքանչյուրն իր կողմից քննություն առնելով Մեր Մեծ Տիրակալների անունից մեր կողմից հաստատվող հաշտության եւ բարեկամության բոլոր հանգամանքները, մեզ տրված իշխանության եւ Բարձրագույն լիազորությունների ուժով, որոշեցինք եւ առհավետ հաստատեցինք հետեւյալ հոդվածները.

Հոդված I. Ռուսական Կայսրության եւ Պարսկական Պետության միջեւ մինչեւ այժմ գոյություն ունեցած թշնամությունն ու անհամաձայնությունները հետ այսու դադարում են սույն պայմանագրով, եւ թող հավիտյան հաշտություն, բարեկամություն եւ բարի համաձայնություն լինի Նորին Մեծություն Պարսկական Շահի, նրանց ժառանգների ու Թագաժառանգների եւ երկուստեք նրանց Բարձր Տերությունների միջեւ:

Հոդված II. Քանի որ Երկու Բարձր Տերությունների միջեւ նախնական հանդիպումների միջոցով փոխադարձ համաձայնություն է ձեռք բերվել, որ հաշտություն հաստատվի Status guo ad presentem-ի հիման վրա, այսինքն՝ որպեսզի յուրաքանչյուր կողմի տիրապետության տակ մնան այն հողերը,

խանություններն ու տիրույթները, որոնք ներկայումս գտնվում են նրանց կատարյալ իշխանության ներքո, ապա սահմանը Ռուսաստանյան Կայսրության եւ Պարսկական - Պետության միջեւ այժմվանից եւ այսուհետ թող լինի հետեւյալ գիծը. Օրդինաբագարի բնակավայրից սկսած ուղի գծով Մուղանի անապատով մինչեւ Արաքս գետի վրա եղած ծանծաղուտը, այդտեղից Արաքսից դեպի վեր՝ մինչեւ Քափանաքչայ գետակը Արաքսի մեջ թափվելու կետը, իսկ այնուհետեւ Քանաքչայ գետակի աջ կողմով մինչեւ Միդրինյան լեռնաշղթան եւ այդտեղից գիծը շարունակելով Ղարաբաղի եւ - Նախիջեւանի սահմանագծով, Ալազյազի լեռնաշղթայով մինչեւ Դարալազյազ բնակավայրը, որտեղ միանում են Ղարաբաղի, Նախիջեւանի, Երեւանի Խանությունների եւ Ելիզավետպոլի օկրուգի (նախկին Գյանջայի Խանություն) մի մասի սահմանագծերը, այնուհետեւ այդ վայրից Երեւանյան Խանությունը Ելիզավետպոլի օկրուգի, ինչպես նաեւ Շամշադինի եւ Ղազախի օկրուգների հողերից բաժանող սահմանագծով, մինչեւ Էշոք-Մեյդանի բնակավայրը, եւ դրանից լեռնաշղթայով գետակի աջ կողմի հոսանքով եւ Համազախմանի ճանապարհի աջ կողմով, արդեն Փամբակի լեռնաշղթայով մինչեւ Շորագյալի սահմանագծի անկյունը, իսկ այդ անկյունից մինչեւ Ալազյազ ձյունաձածկ լեռան գագաթը, իսկ այդտեղից լեռնաշղթայով Շորագյալի սահմանագծով՝ Մաստարայի եւ Արթիկի միջեւ մինչեւ Արփաչայ գետակը: Սակայն, քանի որ Թալիշի տիրույթը պատերազմի ընթացքում ձեռքից ձեռք էր անցնում, ապա սույն խանության սահմանները Չինգելի եւ Արդաբեյլի կողմից, ավելի մեծ ճշգրտության համար, կորոշվեն փոխադարձ համաձայնությամբ երկու կողմերից ընտրված կոմիսարների կողմից՝ սույն Պայմանագրի կնքումից ու վավերացումից հետո, որոնք, երկու կողմերի Գլխավոր Հրամանատարների ղեկավարությամբ կկատարեն այն հողերի, գյուղերի եւ կիրճերի, ինչպես նաեւ գետերի, լեռների, լճերի ու բնական սահմանագծերի ճշգրիտ ու մանրամասն նկարագրությունը, որոնք մինչեւ այժմ գտնվում են յուրաքանչյուր կողմի իրական իշխանության ներքո, եւ այդ ժամանակ կորոշվի Թալիշի խանության սահմանագիծը Status guo ad presentem-ի հիման վրա, այնպես, որ յուրաքանչյուր կողմ մնա իր տիրույթներով: Հավասարապես, վերոհիշյալ սահմաններում եւս, եթե ինչ-որ բան անցնի այս կամ այն կողմի գծից այն կողմ, ապա Բարձր տերությունների կոմիսարների կողմից քննարկվելուց հետո յուրաքանչյուր կողմ, Status guo ad presentem-ի հիման վրա բավարարում կտա:

Հոդված III. Նորին Շահական մեծությունը իբրեւ ապացույց Նորին մեծություն Ամենայն ռուսաց կայսեր նկատմամբ իր տաժամ անկեղծ բարեկամության, սրանով հանդիսավոր կերպով ինչպես իր կողմից, այնպես էլ Պարսկական գահի բարձր ժառանգների կողմից, որպես Ռուսաստանյան կայսրությանը պատկանող սեփականություն է ճանաչում Ղարաբաղի եւ Գյանջայի խանությունները, որոնք ներկայումս վերածվել են Ելիզավետպոլյան անունը կրող նահանգի, ինչպես նաեւ Ծեքիի, Ծիրվանի, Դերբենտի, Ղուբայի, Բաքվի եւ Թալիշի խանությունները սույն խանության այն հողերի հետ, որոնք այժմ գտնվում են Ռուսաստանյան կայսրության իշխանության տակ: Ընդ որում ամբողջ Դաղստանը, Վրաստանը - Շորագյալի նահանգով, Իմերեթիան, Գուրիան, Մենգրելիան եւ Աբխազիան, հավասարապես այն տիրույթներն ու հողերը, որոնք գտնվում են այժմ որոշված սահմանի եւ Կովկասյան

¹ - *Ջ. Կիրակոսյան, Հայաստանը միջազգային դիվանագիտութան եւ Սովետական արտաքին քաղաքական փաստաթղթերում: Երեւան, 1972:*

գծի միջև, սույն վերջինիս եւ Կասպից ծովին հարող հողերով եւ ժողովուրդներով:

Հոդված IV. Նորին Մեծություն, Ամենայն ռուսաց Կայսրը - Նորին Մեծություն Պարսկական Շահի նկատմամբ իր փոխադարձ բարեկամությունը ցուցաբերելու համար եւ իբրեւ ապացույց Պարսկաստանում իրեն հարեւան սույն պետությունում, ինքնակալությունն ու տիրապետող իշխանությունը ամուր հիմքի վրա տեսնելու իր անկեղծ ցանկության, սրանով Իր անունից եւ իր ժառանգորդների անունից Պարսկական - Շահի որդիներից նրան, որը նրա կողմից նշանակված կլինի որպես Պարսկական Պետության ժառանգորդ, հանդիսավոր կերպով խոստանում է անհրաժեշտության դեպքում օգնություն ցույց տալ, որպեսզի արտաքին ոչ մի թշնամի չմիջամտի - Պարսկական պետության գործերին եւ որպեսզի Ռուսաստանի Բարձրագույն արքունիքի օգնությամբ ամրապնդվի - Պարսկական արքունիքը: Սակայն, եթե Պարսկական պետության գործերով վեճեր ծագեն Շահի որդիների միջև, ապա Ռուսաստանյան Կայսրությունը չի միջամտի այդ վեճերին՝ մինչեւ որ այդ ժամանակ իշխող Շահը չխնդի այդ մասին:

Հոդված V. Ռուսաստանի առեւտրական նավերին, առաջվա սովորության նման, իրավունք է վերապահում ազատ նավարկելու Կասպից ծովի ափերին եւ հանգրվանելու դրանցում, ըստ որում պարսիկների կողմից պետք է ցույց տրվի բարեկամական օգնություն նավաբեկության դեպքում: Նույն այդ իրավունքն էլ վերապահվում է նաեւ Պարսկական առեւտրական նավերին՝ նախկին սովորության համաձայն նավարկելու Կասպից ծովում եւ հանգրվանելու Ռուսաստանյան ափերին, որտեղ փոխադարձաբար, նավաբեկության դեպքում ամեն տեսակ օժանդակություն պետք է ցույց տրվի պարսիկներին: Իսկ ինչ վերաբերում է ռազմական նավերին, ապա ինչպես պատերազմից առաջ, ինչպես հավասարապես խաղաղության ժամանակ եւ միշտ Ռուսաստանի ռազմական դրոշմը մենակ գոյություն է ունեցել Կասպից ծովում, ապա այս առումով հիմա եւս նրան է վերապահվում նախկին իրավունքը՝ այն հաշվով, որ Ռուսաստանյան Կայսրությունից բացի ոչ մի այլ տերություն չի կարող ռազմական դրոշմ ունենալ Կասպից ծովում:

Հոդված VI. Մարտի ընթացքում վերցված երկու կողմերի բոլոր գերիներին, կամ բնակիչներին, գերի վերցված քրիստոնյաներին եւ այլ դավանանքի անձանց, հարկավոր է ազատ արձակել սույն Պայմանագիրը կնքվելուց եւ ստորագրելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում, յուրաքանչյուր կողմից նրանց ապահովելով պարենամթերքով եւ ճանապարհաժախսով մինչեւ Դարաքիյիսա, որտեղ սահմանապահ պետերը փոխադարձ հանդիպումներ կունենան իրար հետ գերիներին ընդունելու համար: Իսկ ինքնակամ կամ հանձնագործությունների համար փախածներին ազատություն է վերապահվում իրենց Հայրենիքը վերադառնալու բոլոր նրանց, ովքեր կամովի կցանկանան այդ, իսկ ովքեր չեն ցանկանա վերադառնալ, ինչ ազգություն էլ որ լինեն նրանց չհարկադրել: Ընդ որում երկու կողմերից փախածներին շնորհվում է աննիստիա կամ ներում:

Հոդված VII. Ամբողջ վերը ասվածից բացի Նորին Մեծություն, Համայն ռուսաց Կայսրը եւ Նորին Մեծություն պարսկական Շահը բարեհաճում են, որ բարձր արքունիքների փոխադարձ մինիստրները կամ դեսպանորդները, որոնք անհ-

րաժեշտության դեպքում ուղարկվում են գահանիստները՝ Նորին մեծությունների մոտ, ընդունվեն իրենց կոչումներին եւ իրենց հանձնարարված գործերի կարեւորությանը համապատասխան, իսկ նախկին օրինակներով, առեւտրի հովանավորության, համար անհրաժեշտ համարվող քաղաքներում նրանց կողմից նշանակվող գործակալները կամ հյուպատոսները, որոնք իրենց շքախմբում չունենան տասը հոգուց ավելի մարդ, որպես վատահված պաշտոնյաներ օգտվեն իրենց կոչմանը արժանի հարգանքից ու պատիվներից, համապատասխան կարգադրությամբ, որ նրանց ոչ միայն բոլորովին չվիրավորեն, այլ երկու կողմերից վիրավորանք ստացած անձանց տրվի արդարացի գոհացում: Հոդված VIII. Ինչ վերաբերում է առեւտրական հարաբերություններին, Նորին մեծությունների երկուստեք այն հպատակների միջև, որոնք իրենց կառավարություններից կամ կառավարության կողմից նշանակված սահմանապահ պետերից կունենան գրավոր փաստաթղթեր, որոնք ապացուցում են, որ նրանք իսկական վաճառականներ են, Ռուսաստանի կամ Պարսկաստանի հպատակներին կրոնյա տրվի ցամաքային ճանապարհով կամ ծովով ազատ ուղեւորվել երկու Բարձր պայմանավորվող պետությունները, սաբրել դրանցում ով որքան ցանկանա, եւ կատարեն իրենց վաճառական գործերը, ինչպես նաեւ առանց որեւէ ձգձգման ունենան հետ վերադառնալու իրավունք: Ռուսաստանյան կայսրությանը պատկանող վայրերից Պարսկաստան բերվող ապրանքները եւ փոխադարձաբար Պարսկաստանից այդ վայրերն արտահանվող ապրանքները վաճառել եւ փոխանակել այլ ապրանքների հետ: Երկու Բարձր տերությունների միջև ծագող վեճերում, պարտքերի եւ այլ բողոքների դեպքում, վարվել սովորական կարգով, դիմել հյուպատոսին կամ գործակալին, իսկ որտեղ այդպիսիք չկան, տեղական պետին, որոնք եւ պարտավոր են, նրանց խնդրանքները քննության առնելով, կատարյալ արդարամտությամբ որոշել, թե իրենք կայացնեն, արդյոք, վճիռը, թե հարկ եղած անձի միջոցով պահանջել կայացնել արժանի գոհացումը, եւ ամենեւին թույլ չտալ, որ նրանց նկատմամբ ցուցաբերվի վիրավորանք եւ ճնշում: Պարսկաստան եկած ռուսական հպատակ վաճառականները կարող են այնտեղից, եթե ցանկանան, իրենց ապրանքներով մեկնել Պարսկաստանի հետ բարեկամ կամ այլ պետություններ, որի համար երկրով ազատ անցնելու նպատակով Պարսկական կառավարությունը չի զլանա նրանց օժտել անհրաժեշտ անձնագրերով, եւ որ նույն կերպ պետք է վարվի Ռուսաստանի կառավարությունը պարսկական այն վաճառականների հետ, որոնք կցանկանան իրենց առեւտրական գործերով Ռուսաստանի վրայով մեկնել Ռուսաստանի հետ բարեկամ այլ պետություններ:

Իսկ Պարսկաստան եկած կամ այնտեղ ապրող ռուսական հպատակներից որեւէ մեկի մահվան դեպքում, նրանց ունեցվածքը եւ շարժական ու անշարժ այլ սեփականությունը որպես բարեկամ տերության հպատակներին պատկանող գույք, նախ առանց պահելու եւ թաքցնելու օրինական հիմքի վրա ստացագրերով հանձնել նրանց ընկերներին կամ ազգականներին, իսկ վերջինը թույլ կտա այդ ազգականներին դրանք վաճառել ու ցանկանան, նրանց ցանկությամբ եւ նրանց օգտին, ինչպես դա միշտ կատարվում է Ռուսաստանյան կայսրությունում եւ բոլոր լուսավորյալ պետություններում, առանց նկատի ունենալու, թե որ տերությունից է նա:

Հոդված IX. Ռուսաստանի վաճառականների կողմից պարսկական քաղաքներն ու նավահանգիստները բերվող ապրանքներից գանձել հայրուրից հինգ տոկոսից ոչ ավելի մաքս, այդ մաքսը չպահանջելով երկրորդ անգամ, ուր էլ որ իրենց այդ ապրանքներով մեկնեն այդ վաճառականները, եւ նույնքան էլ այնտեղից արտահանվող պարսկական ապրանքներից, իսկ դրանից ավելի ոչ մի գանձում, տուրք, հարկ եւ մաքս չպահանջել ոչ մի պատրվակով եւ անհիմն պատճառով, նույնպիսի մաքսեր եւ նույն հիմքի վրա, փոխադարձաբար պետք է մեկ անգամ գանձվեն նաեւ պարսկական հպատակների կողմից Ռուսաստանի քաղաքներն ու նավահանգիստները բերվող պարսկական ապրանքներից:

Հոդված X. Ապրանքները երկու արտահանող տերությունների ափը կամ նավահանգիստը, կամ ցամաքային ճանապարհով նրանց սահմանամերձ քաղաքները բերվելուց հետո երկու կողմի վաճառականությանը ազատություն է վերապահվում վաճառելու իրենց ապրանքները կամ գնելու այլ ապրանքներ, կամ ստանալու դրանց փոխանակման արժեքը, առանց դրա համար խնդրելու մաքսային կառավարիչներից կամ կապալառուներից, որոնց պարտքն է հետեւել, որ առետուրը կատարվի անարգել եւ որ վաճառողից կամ գնորդից կանոնավոր կերպով գանձարանի օգտին գանձվեն օրինականացված մաքսերը՝ նրանց կամովին համաձայնության պայմանով:

Հոդված XI. Սույն պայմանագիրը ստորագրելուց հետո երկու Բարձր տերությունների լիազորները փոխադարձաբար եւ առանց հետաձգման բոլոր վայրերը այդ մասին կուղարկեն անհրաժեշտ ծանուցում եւ հրամաններ՝ պատերազմական գործողությունները անհապաղ դադարեցնելու մասին: Հավիտենական հաշտության սույն Պայմանագիրը, որ գրվել է երկու հավասարաթեք օրինակով, պարսկերեն թարգմանությամբ եւ ստորագրվել է վերը նշված երկու Բարձր պայմանավորվող կողմերի լիազորների կողմից, հաստատված է նրանց կնիքներով եւ փոխադարձաբար փոխանակվել է նրանց միջեւ, պետք է հաստատվի Նորին Մեծություն Ամենայն ռուսաց Կայսրի կողմից եւ Նորին Մեծություն Պարսկական Շահի կողմից եւ վավերացվի Նորին մեծությունների ինքնաձեռագիր ստորագրությունները պարունակող հանդիսավոր վավերագրություններով:

Կնքված է Ղարաբաղի տիրույթի ռուսական բանակատեղում, Գյուլիստան բնակավայրում, Չելվա գետակի մոտ, Զրիստոսի ծննդից հետո 1813 թվականի հոկտեմբերի 12-ին, իսկ Պարսկական թվականության 1228 թվականի Շավալ ամսի 29-ին:

* * *

Պարսկական կառավարող շրջանները հարմար առիթի էին սպասում չեղյալ համարելու Գյուլիստանի պայմանագիրը եւ վերսկսելու պատերազմը Ռուսաստանի դեմ՝ Անդրկովկասը միացնելու իրենց իշխանութիւնը: 1814թ. նոյեմբերի 25-ին Անգլիան Պարսկաստանի հետ կնքում է նոր՝ «վերջնական և դաշնակցային պայմանագիր, որը հայտնի է «Թեհրանի պայմանագիր» անունով եւ որը ուղղված էր Ռուսաստանի դեմ:

Թե Անգլիան՝ հիշված պայմանագրով եւ թե Սուլթանական Թուրքիան թշնամաբար էին ընդունում Գյուլիստանի հաշտության պայմանագիրը եւ

Պարսկաստանին հրահրում Ռուսաստանի դեմ: Յարիզմն էլ իր հերթին, օգտվելով ռուս-պարսկական առաջին պատերազմում ձեռք բերած հաջողություններից, հետեւողականորեն շարունակում էր իր նվաճողական-զավթողական քաղաքականություն: Դրա համար նա ձգտում էր գրավել նաեւ Երեւանի ու Նախիջևանի խանությունները եւ ռուսական պետական սահմանը հասցնել մինչեւ Արաքս գետը: Նա կամենում էր Պարսկաստանի հետ առժամանակ պահպանել խաղաղ հարաբերություններ, եւ իր ուշադրությունը բեւեռել Թուրքիայի վրա, որովհետեւ Արեւելյան հարցը գնալով սրվում էր: Կովկասի կառավարչապետ եւ ռուսական բանակի հրամանատար գեներալ Ա.Պ. Երմոլովը 1817թ. ապրիլի վերջին Պարսկական մեկնեց իր դեսպանության կազմի հետ՝ բաղկացած 203 մարդուց, Թավրիզում հանդիպեց Աբբաս-Միրզայի եւ ապա Սուլթանիեում՝ Ֆաթհ Ալի շահի հետ, սակայն այդ քայլը դրական արդյունք չունեցավ եւ Երմոլովը ձեռնունայն վերադարձավ Թիֆլիս:

1825 թ. վերջերին պարսկական բանակներն աստիճանաբար մոտենում են ռուսական բանակի կողմից զավթված սահմանին՝ ունենալով անգլիական ռազմական խորհրդականների ձեռքով մշակված պլան: Ռուսաստանի դեմ պատերազմ սկսելու Շահի որոշմանը նպաստեց 1826 թ. սկզբին անգլիացիների պարսկական արքունիքի հասցրած դեկլարատիաների ապստամբության լուրը, պարսկական ուժերի դեպի Վրաստան ներխուժելու անգլիացիների կողմից հրահրումը, որտեղ ռուսների զորքերը խիստ թույլ էին, նաեւ Ռուսաստանի հարաբերությունների սրումը Թուրքիայի ու Արեւմտյան մեծ պետությունների հետ, ինչպես նաեւ Կովկասում լեռնականների սկսած շարժումը: Ռուս-պարսկական հարաբերությունները այդ լարված օրերին՝ 1826թ. փետրվարին Պետերբուրգից Թեհրան է մեկնում Նիկոլայ Ա-ի լիազոր ներկայացուցիչ իշխան Ա. Ս. Մենշիկովը, Պարսկաստանի հետ բարիդրացիական հարաբերություններ հաստատելու նպատակով: Սակայն Աբբաս-Միրզան եւ Ֆաթհ Ալի շահը նրան ոչ միայն շատ սառը ընդունեցին, այլեւ նրան պահում էին չորօրինակ տնային կալանքի տակ, ուստի հուլիսի 5-ին նա շահից պահանջեց իրեն թույլ տալ վերադառնալու Ռուսաստան:

1826 թ. հուլիսի 16-ին Երեւանի սարգարի գինված ուժերը Ապարանում հարձակվեցին Միրաբի ռուսական պահակների վրա, իսկ հուլիսի 17/18-ին պարսկական 60 հազարանոց բանակը Աբբաս Միրզայի հրամանատարությամբ ներծուժեց Ղարաբաղ եւ հուլիսի 25-ին պաշարեց Շուշիի բերդը: Աբբաս Միրզան գլխավոր ուժերով մնալով Շուշիի տակ, 12 հազար մարդուց կազմված մի զորաբանակ շարժվեց դեպի Ելիսավետպոլ (Գանձակ, Գյանջա): Նույն օրերին Երեւանի Հուսեյն Դուլի խանի եւ նրա եղբայր Հասան խանի գինված ուժերը, կոտրելով ռուս փոքրաթիվ սահմանապահների ու հայ աշխարհագորայինների դիմադրությունը, ներխուժեցին Փամբակ եւ Շիրակի գավառները: Իսկ 25 հազար հեծյալներից կազմված պարսկական մի այլ բանակ էլ Թավրիզից շարժվեց դեպի Մուղանի հարթավայրը, ապա

ներխուժեց Դադստան: Պարսկական բանակներին հաջողվեց գրավել Գանձակ, Շամախի, Նուխի քաղաքները, Թալիշի, Շիրակի, Շիրվանի եւ Շորագյալ-Փամբակի որոշ գավառներ: Այսպես սկսվեց ռուս-պարսկական երկրորդ պատերազմը (1826-1828):

(Շար. 1)

Թեյշեբահինի դամբարանադաշտ գաղտնիքները դեռևս բացահայտված չեն

Հեղինակ՝ Անի Աֆյան

Երեւանի ծայրամասում Շենգավիթի գերեզմանատան մոտակա հատվածը դժվար թե կարող է գրավել պատահական անցորդի ուշադրությունը: Այդ տեղը Կարմիր բլրի տարածքում ուրարտական Թեյշեբահինի քաղաքամրոցի ավերակներից այնքան էլ հեռու չէ, եւ 1990-ական թվականներից օգտագործվում է որպես քաղաքային աղբանոց:

2010-2011 թվականներին Ճարտարապետների խորհուրդը, որն քննարկում էր այդ տեղանքով անցնող արագընթաց մայրուղու շինարարությունը, եկավ այն եզրակացության, որ այդ տարածքը հնագետների համար արդեն ոչ մի հետաքրքրություն չի ներկայացնում: Սակայն Հայաստանի մշակույթի նախարարությանն առընթեր Պատմամշակութային ժառանգության գիտահետազոտական կենտրոնի տնօրեն Հակոբ Սիմոնյանն այդ կարծիքը չէր կիսում եւ պնդեց, որ հատվածը պետք է ուսումնասիրվի, եւ պեղումները պետք է շարունակվեն, որոնք այդ պահին ժամանակի անիմաստ կորուստ էին թվում:

2013 թվականին՝ 40 քառ/մ հողատարածք տարիների աղբից մաքրելուց հետո, հնագետները սկսեցին աշխատել: Արդյունքն իրեն երկար սպասել չստացան. շուտով երեսաց Թեյշեբահինի դամբարանադաշտը: «Դա լուրջ բացահայտում էր, քանի որ Բորիս Պիտոբովսկու արշավախումբը ժամանակին մոտ տասնյակ գերեզմաններ էր գտել, սակայն քաղաքամրոցի դամբարանադաշտի գտնվելու վայրը պարզ չէր», – ասել է Հակոբ Սիմոնյանը:

2015-ի ամռանը սկսվեցին մեծածավալ պեղումները: Հնագետների առաջ ծանր խնդիր էր դրված. պեղումներն ավարտել նախքան դեկտեմբերին պլանավորված շինարարական աշխատանքների սկիզբը:

«Պեղումների համար հատուկ մեթոդիկա էր ընտրված: Կարճ ժամանակահատվածում մենք կարողացանք մոտ 300 գերեզման պեղել: Այսօր կարելի է հանգիստ ասել, որ տարածքում ոչ մի դամբարան չի մնացել: Մենք բոլորը հասցրել ենք պեղել», – ասում է Սիմոնյանը:

Ամենակարևոր գտածոներից մեկը բարձրաստիճան մի պաշտոնյայի գերեզմանն է, որը, ենթադրաբար փոխարքա է եղել: Նման կարծիք հայտնելու առիթ էր ծառայել դամբարանում հայտնաբերված գլխիկով գավազանը՝ ցլի տեսքով եւ մանգաղաձեւ ծայրով: Նման գավազաններ ունեին խեթերի եւ ասորիների արքաները, ինչպես նաեւ եգիպտացի փարավոնները: Հնագետի խոսքով՝ հնարավոր է, որ Ուրարտում վարչատարածքային բաժանում է եղել, եւ ամեն միավոր ունեցել է իր փոխարքան: Մեկի նստավայրն էլ եղել է Թեյշեբահինի:

Դամբարանները սենյակների տեսք ունեն: Պեղումների արդյունքում հայտնաբերվել է ավելի քան 1000 կմախք: Սիմոնյանը նշում է, որ սա Հայաստանի ամենամեծ մարդաբանական հավաքածուն է, որի շնորհիվ հնարավոր կլինի գտնել գիտնականներին հուզող բազմաթիվ հարցերի պատասխանները:

Գանգերը տարբեր ձևերի են՝ կլոր ու երկարավուն: Հնագետի խոսքով, սա վկայում է այն մասին, որ Վանի թագավորությունում բնակվում էին տարբեր ժողովուրդների ներկայացուցիչներ: Սակայն գերակշռում էին գլխի կլոր ձեւ ունեցողները, ինչը նշանակում է, որ Թեյշեբահինիում բնակվում էին ոչ թե վերաբնակներ, այլ բնիկներ:

«Ուշագրավ է, որ հայտնաբերված կմախքների ծնկերը ծավալված են: Ընդ որում կանանց թաղում էին ձախ կողմի վրա պառկած դիրքով, իսկ տղամարդկանց՝ աչ: Բացի դրանից Թեյշեբահինիում շատ ստրուկներ կային: Նրանց հաճախ էին տերերի հետ միասին հողին հանձնում, որպեսզի նրանք շարունակեն ծառայել իրենց տերերին նաեւ անդրշիրիմյան աշխարհում: Այն ժամանակ ծառաները համարվում էին քայլող գործիքներ, խոսող անասուններ, այնպես որ նրանց գոհաբերելու մեջ ոչ ոք որեւէ խնդիր չէր տեսնում», – նշեց Սիմոնյանը:

Հնագետները բավականին զարմացել էին, երբ հայտնաբերել են նաև երեխաների գերեզմաններ, քանի որ հայտնի է, որ հին հասարակություններում մինչև 6 տարեկան երեխան համայնքի լիարժեք անդամ չէր համարվում: Պեղումները այնքան բարձր մակարդակով են իրականացվել, հավելեց նա, որ հաջողվել է պեղել նույնիսկ չձևված սաղմ: Կինը հավանաբար մահացել էր կամ ծննդաբերությունից առաջ, կամ հենց ծննդաբերելու ընթացքում, քանի որ սաղմը մնացել էր նրա արգանդում:

Դամբարաններում գտել են զոհաբերված կենդանիների ոսկորներ, զենք, զարդեր, զանազան կենցաղային իրեր: Հայտնաբերված արտեֆակտների ընդհանուր քանակը հասնում է մի քանի հազարի: Այս հավաքածուն կօգնի պատկերացում կազմել այն մասին, թե ինչպես էին հագնվում Թեյշեբահինիի հին բնակիչները, հուղարկավորության ինչ ծիսակարգեր ունեին, ինչով էին սնվում կամ նույնիսկ ինչով էին հիվանդանում:

«Ամենատարածված զարդերն ապարանջանն ու մանյակն էին:

Ընդ որում դրանց քանակը կախված էր կնոջ սոցիալական կարգավիճակից: Երբեմն կանայք հագնում էին 5-6 ապարանջան, որպեսզի պարելիս զարդերի զրնգոցը լրացուցիչ ուշադրություն գրավեր»,- բացատրում է Սիմոնյանը:

Բայց ամենակարեւորը, շեշտեց նա, այն է, որ գտնված արտեֆակտները կարող են հստակություն մտցնել այն հարցում, թե ինչ քաղաքակրթության ու մշակույթի էին պատկանում Ռուսա Բ թագավորի կողմից հիմնադրված Թեյշեբահինի քաղաքի բնակիչները: Դրա համար անհրաժեշտ է իրականացնել հին կմախքների ԴՆԹ անալիզ ու համեմատել այդ տվյալները ժամանակակից հայերի ԴՆԹ-ի հետ: Աճյունների որոշ նմուշներ արդեն ուղարկվել են Կոպենհագենի ու Բոսթոնի լաբորատորիաներ:

«Պատկերացնում եք, եթե պարզվի ու նրանք ու մենք նման կամ նույն գենետիկան ունենք: Այդ դեպքում այն լուրերը, որ Ուրարտուն Հայաստանի հետ առնչություն չունի, հորս կցնդեն», - եզրակացրեց Սիմոնյանը:

Սակայն Թեյշեբահինիի գերեզմանոցներից պեղված մարդաբանական նյութի ամբողջական հետազոտության համար հազարավոր դոլարներ են պետք: Գիտնականները այս հարցում ապավինում են պետության կամ հովանավորների աջակցությանը, քանի որ հետազոտությունը հսկայական նշանակություն ունի ոչ միայն Հայաստանի, այլև ամբողջ աշխարհի պատմության համար:

چکیده کتاب تاریخ آرتساخ (قره باغ)

(۱۰)

نگارش: دکتر ادیک باغداساریان

تقسیمات اداری و مناطق مسکونی

مرکز قراباغ کوهستانی شهر استپاناکرت است که تا سال ۱۸۴۷ واران آکن (Vararakn به معنی چشمه روان و جوشان) نام داشت از سال ۱۸۴۷ تا ۱۹۲۳ به خانکند تغییر نام یافت و از ۱۹۲۳ به بعد به نام استپان شاهومیان رئیس کمون باکو، استپاناکرت نامگذاری گردید. جمعیت آن در سال ۱۹۸۳ بالغ بر ۵۰ هزار نفر بود. دارای ۱۹ واحد صنعتی- تولیدی بود (کارخانه ابریشم بافی، کارخانه مصالح ساختمانی، وسایل الکتریکی، کارخانه‌های شراب سازی و کنیاک، قالی بافی، کارخانه کفش و وسایل منزل و غیره) دارای چندین بیمارستان، کتابخانه، مدارس و موسسات آموزش عالی، مطبوعات، آثار تاریخی و غیره می‌باشد. طرح فعلی شهر را مهندس آلکساندر تامانیان، (۱۹۲۶)، مهندس اسلوبوتیانیک (۱۹۳۸) و مهندس ب. داداشیان (۱۹۶۸) تهیه و اجرا کرده‌اند.

جمهوری قراباغ کوهستانی یا آرتساخ از نظر اداری به پنج منطقه تقسیم شده است:

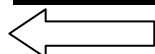
استپاناکرت (از سال ۱۹۷۸ به عسکران تغییر نام یافت)، مارتاکرت، مارتونی (از سال ۱۹۹۴ به نام فرماندهی نیروهای ارمنی در منطقه، مونت ملکونیان، مونت آبرت نامگذاری شد)، هادروت، شوشی.

استپاناکرت

در بخش مرکزی قراباغ کوهستانی واقع است. وسعت آن ۰/۹ هزار کیلومتر مربع جمعیت آن (در ۱۹۸۷) ۱۹/۱ هزار نفر. در این منطقه ۶۷۴ اثر معماری ارمنی باقی مانده است. اهالی روستایی این منطقه به باغداری، دامداری، کشت غلات و انواع میوه اشتغال دارند. در سال ۱۹۸۰ در این منطقه ۵۱ روستا وجود داشت (از این میان ۴۶ روستای ارمنی).

فهرست و شرح خلاصه‌ای در مورد روستاهای این منطقه در زیر ارائه می‌گردد:

نام روستا	تاریخ بنا	کلیسا	جمعیت ۱۹۸۷	شرکت کننده در جنگ دوم	تعداد کشته‌ها در جنگ دوم	توضیحات
۱- عسکران	۱۸۰۰	-	۱۸۰۰	-	-	برج و بارو ۱۷۶۰
۲- نرکین قلیچ باغ	۱۹۲۹-۳۰	۱۸۰۰	-	۱۲۳	۷۵	-
۳- آوتارانوتس (چاناغچی)	قدیمی	۱۶۱۶	۹۵۸	۲۵۴	۱۲۵	مرکز ملیک‌های واراندا
۴- نورآگیوغ	اوایل ۱۹۰۰	۱۸۷۰	۱۰۴۳	۲۵۶	۹۱	مدرسه ۱۹۰۷
۵- خاناباد	اوایل ۱۹۰۰	کلیسا ۱۸۰۰	۱۰۲۳	۲۲۰	۱۰۴	مدرسه ۱۸۸۷
۶- آگستیان (بالوجا)	۱۹۰۰	۱۸۶۰	۸۵۱	۳۱۰	۱۵۱	مدرسه ۱۹۰۳
۷- آرتساخاشن (داشبولاغ)	باستانی	۳۶۸-۳۷۱	۷۰۳	۴۰۰	۱۲۶	تا قبل از حمله ترکان سلجوقی کاراغبیور نام داشت.
۸- بادارا	۱۸۰۰	۱۸۰۰	۶۴۴	۲۳۰	۱۱۲	-
۹- ختروتسیان	-	-	۶۵۹	۴۰۰	۱۳۶	دامداری، اولین مدرسه ۱۹۱۲
۱۰- شوش	۱۴-۱۵	دو کلیسا ۱۶۵۵ و ۱۴۵۴	۵۵۶	۳۵۰	۲۱۶	مدرسه ۱۸۹۴
۱۱- خرامورت	-	سده ۱۹۰۰	۶۹۱	۱۳۲	۷۵	وانک شیکاکار
۱۲- قارابولاغ	-	آستوازاین (ویران)	۵۴۴	۱۲۸	۶۱	-
۱۳- پرجامال	-	۱۸۳۷	۴۴۳	۲۱۱	۱۱۶	قبلا "وارتر نام داشت
۱۴- ناخچیوانیک	سده ۱۵	-	۴۵۳	-	۱۰۶	مدرسه ۱۸۷۶
۱۵- خاچن	-	۱۸۹۰	۳۴۳	۲۵۰	۷۵	مدرسه متوسطه
۱۶- کارمیر گیوغ	باستانی	۱۸۴۱	۱۹۸	۱۶۰	۱۰۲	روستای فعلی از سده ۱۵
۱۷- داهراو	باستانی	خراب شده	۲۸۷	-	۱۲۳	رافی در اینجا بوده و از چشمه آب نوشیده است

۱۸- خاناساخ (خاناساخ)	فعلی ۱۷۷۰	کلیسا	۳۸۵	۱۳۶	۶۶	مدرسه، خانه فرهنگ، برق
۱۹- نرکین سرنک	باستانی	آستوازاین سده ۱۸	۹۵	۵۰	۲۵	معبد پارادخاچ
۲۰- ورین سرنک	قدیمی	کلیسای قدیمی، آستوازاین ۱۹م.	۱۵۰	۲۹	۱۷	جنگل و مراتع
۲۱- سغناخ	قلعه قدیمی ۱۴۹۵	آستوازاین (ویران)	۲۵۰	۱۰۲	۴۸	جنگل و چشم انداز زیبا
۲۲- سارداراشن	۱۷م.	-	۱۹۵	۱۰۴	۴۶	مدرسه
۲۳- خاچ ماچ	قدیمی	استپانوس ۱۶۵۱	۱۸۵	۱۰۵	۶۶	مدرسه ۱۸۷۳
۲۴- داشوشن (کاراشن)	-	-	۶۹	۷۱	۲۸	زراعت، دامداری، مدرسه ندارد.
۲۵- هاراو	سده ۱۷	۱۸	۲۸۱	۱۲۲	۶۹	اهالی آن از هاراو (گوریس)
۲۶- رو	۱۷	۱۸۸۴	۱۱۲	۸۶	۴۷	مدرسه ۱۹۰۶
۲۷- خانسک	قدیمی	کلیسا ۱۲۳۰م.	۲۴۸	-	۶۰	مدرسه ابتدایی
۲۸- قشلاق	۱۷	۱۷۵۰ ویران	۱۷۱	۱۶۲	۸۷	مدرسه، باشگاه، کتابخانه، درمانگاه
۲۹- ماداتاشن (ماداتکنند)	۱۷م.	۱۹۰۴	۱۰۱	۶۲	۲۶	نام قبلی ایلاماتس گومر
۳۰- کراسنی	دهه ۱۶۳۰	۱۶۳۰ ویران	۲۱۷	۱۳۲	۵۹	چشمه‌های معروف، کوههای معروف، مدرسه
۳۱- ساروشن	۱۷م.	آمتاپر کیچ ۱۶۷۰	۳۹۵	۱۷۵	۹۲	مدرسه ۱۸۹۰
۳۲- جراغاتسز	اوایل ۱۹	آستوازاین ۱۸۸۲	۱۸۲	۳۶	۲۶	مدرسه ابتدایی، کتابخانه، باشگاه، چشمه‌های معروف
۳۳- آغبولاغ	اوایل ۱۶	۱۹	۱۲۹	۶۷	۴۲	مدرسه ۱۸۸۷
۳۴- مخیتاراشن	قدیمی	-	۵۹	-	۳۰	نامش با مخیتار اسپارپت مربوط است، غار مخیتار اسپارپت
۳۵- مهدیشن	قبل از ۱۸۲۴	۱۸۲۸	-	۱۱۶	۶۱	مدرسه ۱۹۰۵
۳۶- اولوباب	قدیمی	۱۲۶۳	-	۵۵	۲۲	نامش از نام اولی باب زمیندار مربوط است (از خاندان حسن جلالیان) ارمنی
۳۷- ورازابون (آرانزمیسن)	-	۱۸۶۴	۱۵۰	۹۷	۵۹	مدرسه ۱۸۷۵
۳۸- داهراز	اوایل ۱۷	-	۵۵	۳۷	۲۰	مدرسه ۱۸۹۲ (تعطیل)
۳۹- کیاتوک	قدیمی	آستوازاین	۷۳	۱۲۱	۶۸	مدرسه در ۱۹۸۷ تعطیل شد
۴۰- کاراگلوخ	۱۳م.	دو کلیسا ۱۳م.	-	۹۶	۵۶	-
۴۱- موشخمهات	۱۷م.	آستوازاین	۲۶	۴۸	۳۱	در سال ۱۹۲۰، ۳۰۰ نفر جمعیت داشت
۴۲- پاروخ	قدیمی، ۹م.	۱۰-۹م.	۸۱	-	-	مدرسه (فعال تا ۱۹۸۴)
۴۳- هیلیس	قدیمی	کلیسای ویران شده	۱۶۳	۶۰	۳۳	مدرسه ابتدایی

ماهنامه لويس - رويه ۲

بجز از روستاهای نامبرده، روستاهای کاسالار، لسنوی، جامیلو، باشکند، جان حسن، جوادلر، گاراگیاد، دالاداراس، یالویا، خوجالو، حسن آباد، و دارالآگیاز نیز در منطقه اسپتاکرت قرار دارند که تعدادی از آنان دارای ساکنان ارمنی و آذری و برخی نیز کلا" آذری نشین بودند.

مارتاکرت

بزرگترین منطقه آرتساخ است و ۱/۷ هزار کیلومتر مربع وسعت دارد. با ولایت‌های جرابرد، خاچن و گلستان در آرتساخ باستان تطابق دارد. مارتاکرت از نظر آثار تاریخی معماری باستانی ارمنی از اهمیت خاصی برخوردار است بطوری که از ۲۷۶۵ اثر تاریخی کشف شده در قریباً کوهستانی تعداد ۱۱۰۰ اثر در منطقه مارتاکرت واقع است. مهمترین این آثار عبارتند از: وانک گانزاسار (۱۲۳۸-۱۲۱۶)، وانک دادی یا خوتوانک، وانک‌های کارمیر، یریسا مانکانس، یغیشه، آمنا پریچ، هورکا، هاواپتوک، خوخانابرد، کلیسای پاراوازد، کاچاگا کابرد، جرابرد، کاخ ملیک بگلاریان، وانکاسار و غیره. بخش اعظم منطقه مارتاکرت پوشیده از جنگل است. دامداری و پرورش تاک رواج دارد. در منطقه مارتاکرت ۶۱ روستا وجود دارد: ۵۴ روستا ارمنی نشین است، ۷ روستا آذری و ارمنی نشین. جمعیت منطقه در سال ۱۹۸۷، ۴۵/۳ هزار نفر بود که ۹۸٪ آنها ارمنی بودند. در اینجا یک شهر و یک شهرک وجود دارد. شهر مارتاکرت با ۸/۵ هزار نفر سکنه و شهرک لیناوان (قبلا" مارگوشاوان) با ۴/۷ نفر جمعیت. بسیاری از روستاها گذشته تاریخی دارند. شرح مختصری از روستاها و شهرهای منطقه مارتاکرت در جدول زیر مرور می‌شود:

نام روستا	سال بنا	کلیسا و سال بنا	جمعیت ۱۹۸۷	شرکت کننده در جنگ دوم	کشته شده در جنگ	توضیحات
۱- مارتاکرت	از اوایل سده ۱۹ شهرت یافت	کارپت ۱۸۸۳	۸۵۰۰	۶۰۰	۲۹۳	به معنی بنا شده در نبردها (مارت-نبرد کرت ساخته شده)
۲- لیناوان (مارگوشاوان)	۱۹۰۶	-	۴۷۰۰	۱۲۹	۴۲	مدرسه، سینما، کودستان، باشگاه
۳- ماراغا (مراغه)	۱۸۲۹	-	-	۲۵۵	۱۴۸	از نام مراغه همان در ایران، مدرسه ۱۹۰۱
۴- کارمراوان	۱۹۲۰	-	۵۱۸	۶۳	۲۴	مدرسه ۱۹۳۱
۵- مارالیان سارو	۱۹۱۷-۱۸	-	۸۷	۲۵	۱۲	مدرسه ۱۹۲۳ (اکنون موجود نیست)
۶- لونارخ	۱۸۷۰	-	۲۲۰	۹۵	۳۹	مدرسه
۷- تالیش (تارینج)	۱۴م. فعلی ۱۸۰۸	۵-۱۸۹۴	۱۹۹۵	۴۸۹	۲۲۲	از نام خانواده تارینج فرزند ملیک فریدون
۸- چایلو	۱۸۲۸-۳۲	-	۲۶۶۱	۶۵۰	۱۹۴	مدرسه ۱۹۱۰
۹- ماتاغیس	-	دهه ۱۸۹۰	۶۹۷	۱۰۰	۴۶	۱۹۱۰ مدرسه
۱۰- توناشن	فعلی ۱۸۶۱	گورک مقدس	۱۴۰	۹۳	۴۱	بانی آن تونی از خانواده پادشاه و اچاگان
۱۱- سیسولان	۱۸م.	۱۸۱۱	۶۵۰	۹۳	۴۸	مدرسه ۱۹۱۱
۱۲- یارمجا	۱۲م.	-	۲۳۶	۲۷	۱۵	مدرسه ۱۹۳۱
۱۳- ترکین هوراتاغ	سده ۱۹	-	۱۲۶۳	۳۳۷	۱۲۷	مدرسه ۱۹۲۱
۱۴- گوساپات	قدیمی	آستوازین ۱۳- ۲م.	۶۸۷	۲۵۱	۹۷	مدرسه ۱۸۷۳
۱۵- چانیا تاغ (چانکاتاغ)	سده ۱۹	-	۸۲۸	۲۷۰	۱۶۴	مدرسه ۱۹۰۳
۱۶- گیولاتاغ	قدیمی ۱۳م.	آستوازین ۱۸۷۰	-	۲۵۰	۱۱۱	مدرسه
۱۷- موخرراتاغ	قدیمی اوایل ۱۹م.	آستوازین ۱۸۸۳	۹۳۴	۳۸۲	۱۵۴	مدرسه ۱۹۰۷
۱۸- آغابکالینج	۱۹۱۰	-	۳۹۲	۴۵	۲۴	مدرسه
۱۹- ماغاووز	باستانی سده ۱۱ فعلی ۱۷م.	۱۹۰۲	۱۲۰۲	۲۸۷	۱۰۰	مدرسه ۱۹۰۹
۲۰- ها کوپ کاماری (لولاساز)	قدیمی، فعلی ۱۷۹۰	-	۳۴۲	۱۵۴	۶۴	مدرسه ۱۹۱۴
۲۱- مینگلرلسک	-	-	۲۴۷	۷۸	۳۴	مدرسه (تعطیل)
۲۲- جرابرد	۱۹۵۸	-	۳۴۲	-	-	بنام جرابرد باستانی اینگونه نامگذاری شده و نباید با

ماهنامه لویس - رویه ۳

نام روستا	سال بنا	کلیسا و سال بنا	جمعیت ۱۹۸۷	شرکت کننده در جنگ دوم	کشته شده در جنگ	توضیحات
						جرا برد باستانی اشتباه شود.
۲۳- متس شن	قدیمی سده ۷م.	کلیسای قدیمی تا ۱۹۲۰ پا بر جا بود	۶۶۸	۲۳۷	۹۷	در قدیم برداکور نام داشت، در سده های ۱۳-۱۲ چند هزار خانوار سکنه داشت مدرسه ۱۹۰۹
۲۴- چلدران	قدیمی، فعلی ۱۹۰۵	وانک آمناپرکیچ، کلیسای کارمیر	۴۷۶	۱۵۳	۸۵	مدرسه ۱۹۲۸
۲۵- غازاراهوغ	۱۷۰۰	آمناپرکیچ	۷۰	-۳۱	۱۶	مدرسه (تعطیل)
۲۶- بوغوساگومر	اوایل ۱۸	آمناپرکیچ، هوروستان	۳۳۴	۴۲	۱۹	مدرسه
۲۷- مهمانا	اوایل ۱۳م.	۱۲۴۸	۵۱	۱۱	۵	جمعیت ارمنی و یونانی، مهمانا به معنی رگه اصلی معدن
۲۸- غازانچی	سده ۱۲ م. فعلی ۱۷ م.	گورک ۱۹ م.	۲۶۰	۱۶۷	۶۵	مدرسه ۱۹۲۴
۲۹- کیچان	۱۲ م.	۱۸۷۳	۱۵۰	۷۵	۴۵	در قدیم (کچوت)
۳۰- آراجازور	۱۰ م.	آستوازین ۱۶۶۸	۱۰۸۷	۴۵۰	۲۱۰	روزان زن دلاور در اینجا مغولهای تاتار را شکست داد.
۳۱- زماکاهوغ	۱۰م.فعلی ۱۳م.	استپانوس ۱۲ م.	۲۵۶	۱۰۰	۵۳	قبلا" وچاراشن نام داشت.
۳۲- کولاتاک	۹م. فعلی ۱۴ م.	چند کلیسا	۳۴۱	۱۵۵	۷۴	مدرسه ۱۹۲۳
۳۳- تلیغو	قدیمی ۷-م. فعلی ۱۷-م.	۷-م.	۲۱۱	۷۶	۴۲	مدرسه
۳۴- وانک	قدیمی ۹-م.	وانک گانزاسار ۱۲۳۸-۱۲۱۶	۱۳۹۶	۳۱۳	۱۷۴	مدرسه قرن ۱۳
۳۵- گارناکار	۱۱م. فعلی ۱۷۵۱	-	۱۵۰	۵۶	۲۴	مدرسه ۱۹۲۴
۳۶- شاهماسور	قدیمی	-	۱۵۱	۵۰	۱۷	مدرسه ۱۹۲۵
۳۷- واغوهاس	قدیمی، فعلی ۱۷۷۵	ماراگاگاک، (تیرامایر)	۱۴۹۲	۲۰۳	۹۰	توسط مغولها ویران شد، مدرسه ۱۹۱۰
۳۸- خونگوتالا	اواخر ۱۹م.	-	-	۵۶	۲۵	مدرسه ۱۹۳۴
۳۹- هاروتیوناگومر (کارمیر کار)	سده ۱۶م.	اماکن تاریخی	۶۰۱	۱۳۵	۵۳	مدرسه ۱۹۱۱
۴۰- ورین هوراتاغ	سده ۱۹	بناهای تاریخی	۴۸۰	۳۶	۱۸	مدرسه ۱۹۲۵
۴۱- کوچوغوت	قدیمی، فعلی ۱۸م.	بناهای تاریخی وانک آمناپرکیچ	۶۲۶	۱۴۴	۷۸	مدرسه ۱۹۲۱
۴۲- درمیون	قدیمی، فعلی ۱۸م.	-	۴۲۸	۱۰۵	۴۹	مدرسه ۱۹۲۴
۴۳- زاگلیک	۱۹۲۰	-	۱۸۶	۱۵	۵	مدرسه ۱۹۲۳
۴۴- هاترک	قدیمی ۴م. فعلی ۱۶م.	-	۲۶۶۰	۳۵۰	۱۹۵	مرکز حکومت ها ترک (۱۳-۱۲)م. مدرسه ۱۹۰۷
۴۵- زاردانچاچ	۱۹۱۸	بناهای دیدنی	۱۶۵	۶۵	-	مدرسه ۱۹۴۰
۴۶- چاپار	۱۳م.فعلی ۱۹م.	کلیسای میناس، وانک کارمیر کار دژقالا	۵۸۷	۸۲	۴۳	مدرسه ۱۹۱۳
۴۷- گناوان	دهه ۱۹۳۰	-	۳۱۲	-	-	مدرسه
۴۸- چارکتار	دهه ۱۷۷۰	-	۵۳۸	۲۳	۱۰	مدرسه
۴۹- هایاد	سده ۱۱م.	وانک آناپات، چشمه آناهیت	-	۷۸	۳۳	اکتون متروک است.

بجز از روستاهای نامبرده که کلا" ارمنی نشین هستند روستای زیر دارای جمعیت ارمنی و آذری بودند: دامیرلو، مانیکلو، خاتون بیلو، بالش، کیونپایا، اورتا، پایا، سرخاوند، نارشتار.

Լույս են տեսել

Էդիկ Բաղդասարյանի նոր գրքերը

-ԻՐԱՆԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԱՍԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ը 10 ՀԱՏՈՐՈՎ

-ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ը 7 հատորով

-Հայ-պարսիկ դարավոր բարեկամությունը –(Պարսկերեն) **دوستی دیرینه ایرانیان و ارمنیان**

-ԻՐԱՆԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԱՍԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ը`

تاریخ ارمنیان ایران – جلد اول و دوم (պարսկերեն) 2 ՀԱՏՈՐՈՎ

-Աղվանք, Աղբբեջան, Ոճրագործություն եւ Ծավալապաշտություն

(Պարսկերեն) **آذربایجان، جنایت و توسعه طلبی**

-Հայ Գրականության Պատմություն 3 հատորով(Պարսկերեն) **تاریخ ادبیات ارمنی در ۳ جلد**

-Հայկական հարցը, հնագույն շրջանից մինչև մեր օրերը, 2 հատորով (Հայերեն)

-Շահնամեն եւ հայկական աղբյուրները(Պարսկերեն) **شاهنامه و منابع ارمنی**

-Կոմիտասը եւ Հայ դասական երաժշտության ձեւավորումը (Պարսկերեն)

کومیتاس و شکل گیری موسیقی کلاسیک ارمنی

-Գիքորը, անգլերեն, 2014, **گیکور، اثر هوانس تومانیان برگردان انگلیسی، تورونتو، ۲۰۱۴**

-Հոդվածների ժողովածու, Հատեր Ա,Բ- Պարսկերեն

گزیده مقاله های فارسی ادیک باغدادساریان، جلد ۱ و ۲، تورونتو، ۲۰۱۴

-Հոդվածների ժողովածու, Հատեր Գ, Հայերեն

گزیده مقاله های ارمنی ادیک باغدادساریان، جلد سوم، تورونتو، ۲۰۱۴

-Հայ գրականության ընտրանի (Անգլերեն եւ պարսկերեն) Տորոնտո, 2014.

گزیده نثر و نظم ادبیات ارمنی، برگردان فارسی و انگلیسی – ادیک باغدادساریان، تورونتو ۲۰۱۴

-Ակնարկ Պարսկերենի Ուղղագրության, (Պարսկերեն) Տորոնտո, 2014.

نگاهی بر شیوه نگارش فارسی – ادیک باغدادساریان، تورونتو ۲۰۱۴

-Թարգմանության մասին (Պարսկերեն), Տոտոնտո, 2014

نگاهی بر فن ترجمه، فارسی – ادیک باغدادساریان، تورونتو ۲۰۱۴

-Հայոց ցեղասպանության Պատմություն, (Պարսկերեն), Տորոնտո, 2014

تاریخ نژادکشی ارمنیان، فارسی – ادیک باغدادساریان، تورونتو ۲۰۱۴

-Հայկական Հարցի Մանիֆեստ , Տորոնտո 2014

-Իրանահայ Համայնքի Ամբողջական Համառոտ Պատմություն, 2 հատորով, հատոր 1 եւ 2, Տորոնտո, 2015:

-Անանիա Շիրակացի, Մաթեմատիկա, Պարսկերենի թարգմանեց Էդիկ Բաղդասարյանը, Տորոնտո, 2015:

Anania Shirakatsi, Mathematics, translated into Persian by Edic Baghdasarian, Toronto, 2015.

آنانیا شیراکاتسی دانشمند سده ۷ میلادی، ریاضیات، ترجمه ادیک باغدادساریان، تورونتو ۱۳۹۴.

-Անանիա Շիրակացի, Տիեզերագիտություն, Պարսկերենի թարգմանեց Էդիկ Բաղդասարյանը, Տորոնտո, 2015:

Anania Shirakatsi, Cosmography, translated into Persian by Edic Baghdasarian, Toronto, 2015.

آنانیا شیراکاتسی دانشمند سده ۷ میلادی، کیهانشناسی، ترجمه ادیک باغدادساریان، تورونتو ۱۳۹۴.

-History of Mathematics in Armenia, in English, by Edic Baghdasarian (Ed. Germanic), Toronto, 2015

Մաթեմատիկական Հայաստանում (Անգլերեն), աշխատասիրեց Էդիկ Բաղդասարյանը (Էդ. Գերմանիկ), Տորոնտո, 2015

-Դավադրությունը Հայ Ժողովրդի Պատմության մեջ, Տորոնտո, Կանադա, 2016

-The Armenian Question Manifesto (in English) Toronto 2016

Edic Baghdasarian, The History of the Armenians in Iran, Two volumes, Vol. 1-2, in English, Toronto, 2016.

-Aran, Azerbaijan, Crime and expansionism, Toronto, 2016

آران، جمهوری آذربایجان، جرم و توسعه طلبی، تورونتو ۱۳۹۵